

VÁSÁRHELYI

LÁTÓHATÁR

HELYISMERETI — IRODALMI — MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

2010/2

Ára: 420 Ft

A tartalomból

Nagy Vera:

A vásárhelyi fazekasság túlélési stratégiái a 20. században

Bodó Péter: Sándy Gyula és a Református Főgimnázium

Hézső Ferenc: Szubjektív reflexiók Füstös Zoltánról — a mesterről, és atyai jó barátáról —

Kovács István: A sportágalapító — beszélgetés Nagyillés Mihály nyugalmazott igazgatóval

Fenyvesi Félix Lajos: Három portré

Szabó Pál: Kepler álma - vers

f. Nagy Vera

BÖDÖN
Mónus Ferenc kerámiája

A címloldalon
„VÁSÁRHELYI PÁLINKÁS BUTYKOS” HÉZSŐ FERENC GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Tartalom

Vásárhelyi pálinkás butykos	1
Mónus Ferenc: Bödön	2
Jegyzet - Benák Katalin	3
Nagy Vera	
A vásárhelyi fazekasság túlélési stratégiái a 20. században	4
Benák Katalin	
Vásárhely kerámiaöröksége	6
Fazekas Gábor	
Mozaikok a Majolikagyár történetéhez	7
Makó Imre	
Egy emlékirat a román megszállásról	8
Az áldozathozatal szép példái	10
Árva László - Simon Ferenc - Szent Tibor	
Laudáció a Magyar Örökség-díj díjátadó ünnepségére	10
Sylvester Lajos	
Egyek vagyunk	11
Varsányi Attila	
Kultikus tereken	12
Presztóczy Zoltán	
In memoriam Vitéz Endrey Antal	13
Benák Katalin	
Hit nélkül nem lehet élni	14
Fenyvesi Félix Lajos	
Három portré	16
Rosztóczyné Kenéz Julianna	
Hugo Hartung regényhőse	18
Atilio Giuseppe	
Születésnapomra - vers -	19
Benák Katalin	
A szülőföld üzenete	20
Bodó Péter	
Sándy Gyula és a Református Főgimnázium	22
Lexikon - Füstös Zoltán	22
Hézső Ferenc	
Szubjektív reflexiók Füstös Zoltánról	23
Kovács István	
A sportágalapító	24
Szabó Pál	
Történettudományi Találkozó	26
Kovács István	
Dátumböngésző	26
Vásárhelyi üzenet	26
Kitüntetettjeink II.	27
Benák Katalin	
A szépség az utcán hever - Lucien Hervé emléke	28
Szabó Pál	
Kepler álma - vers -	29
Poós László	
Gondolatok, egy jó helyre került szoborról	30
Tölgyesi Poós Anna — Poós László: Wass Albert	31
Gáti György: Lucien Hervé	32

FŐBB TÁMOGATÓINK:

- Czirbusz Piroska Emlékére a Hódmezővásárhelyi Művészetekért Közalapítvány
- Lengyel - Magyar Kulturális KHE, Szeged

„A művészet hazugság, melynek segítségével felismerjük az igazságot.”

Picasso, Pablo

Jegyzet

Engedjék meg, hogy megosszak Önökkel a *Vásárhelyi Látóhatár* című folyóirat bemutatása kapcsán fölmerült gondolatok közül egyet.

A zsúfolásig megtelt teremben a reánk szegezett tekintetek örömet és felelősségérzetet váltottak ki. A tartalmat fokozta a generációk szimbolikus „kézfogása”, amikor megosztották velünk üzeneteiket, melyek írásaik, beállítottságuk lényegi világát tükrözték.

Néhány nap múlva az egyik olvasónk azt mondta: „Amikor átolvastam a *Vásárhelyi Látóhatár* című folyóiratot, hosszasan elgondolkodtam azon, amin eddig még sosem. Olyan sok szép, értékes dolog veszi körül az embert, amit észre sem vesz. Csak később tudatosul bennünk, és sopánkodunk: ha én ezt tudtam volna! Pedig ha észrevesszük az apró kis csodákat, egy szép motívumot a házak oromzatán, egy ajtón, egy ablak párkányán, a kapun, a párnavégen, új megvilágítást kapna az életünk. A múltbéli vagy mai, néha fájdalmas és mégis csodálatraméltó emberi sorsok, művészi életutak mellett is könnyen elmegyünk, pedig ha ismerjük, akkor mind erőt adnak, jobban értenénk alkotásaik üzenetét. A folyóiratot olvasva gondolkodtam el ezen, s fogalmazódott meg bennem a gondolat, ha látjuk ezeket a példákat, jobban tudjuk becsülni, értékelné a pillanat örömét. Jobban részesei lehetnénk a mának. Ezt a felismerésem a *Vásárhelyi Látóhatár* segítette felszínre...”

Milyen igaz, mennyi értékes dolog és értékes pillanat vesz körül bennünket! Csak rajtunk múlik, észre akarjuk-e venni, s mit veszünk észre! Ebben szeretne segíteni, irányt mutatni a *Vásárhelyi Látóhatár* című folyóirat. Éppen ezért nagy a felelősségünk. Gondoljuk át a fenti mottót. Talán bizarr Pablo Picasso megállapítása, de valljuk be, nem jár messze az igazságtól...

Köszönjük, hogy anyagi és szellemi támogatásukkal, segítik megjelenésünket, mellyel Önök is hozzájárulnak az értékes és igaz pillanatok megtapasztalásához!

Benák Katalin főszerkesztő

Legyen Ön is a

Vásárhelyi Látóhatár olvasója!

Folyóiratunkat megrendelheti 350,-Ft/db áron a szerkesztőségben személyesen, e-mailben vagy postai úton.

AJÁNDÉKOZZA MEG BARÁTAIT, ROKONAIT A VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁRRAL!

Címünk: Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége
6800 Hódmezővásárhely, Andrassy út 1. IV/41.

e-mail: benak.katalin@diplomakiado.hu Tel.: 06 20 280 2529

A VÁSÁRHELYI FAZEKASSÁG TÚLÉLÉSI STRATÉGIÁI A 20. SZÁZADBAN

A 20. század eleje óta folyamatosan aktuális a kérdés, hogyan lehetne megmenteni a kihalóban lévő kézműves mesterségeket, Hódmezővásárhelyen elsősorban a fazekasságot. 1912-ben a helyi művészek e cél érdekében alapították meg a Majolikatelepet, most európai uniós pályázatok nyújtanak ebben segítséget. A felülről jövő támogatások mellett azonban, mindig a mestereknek kellett felismerniük a piac valós igényeit és ehhez alkalmazkodniuk.

A mezőváros kézműves mesterei – így a fazekasok is – a 19. században a parasztság számára dolgoztak. A paraszti életforma azonban a 20. század folyamán felbomlott, így hagyományos piacuk megszűnt. Már a 19. század végén megjelentek az olcsó gyári edények, csökkentve a keresletet a fazekasok termékei iránt. A kereslet beszűkülése újításokra készítette őket. A 20. század során többször is váltásra kényszerültek, amely egyben új stílust, új korszakot is hozott munkájukban. Sorra véve ezeket a korszakokat, megvizsgálhatjuk, hogy milyen körülmények váltották ki az újításokat a mesterek megélhetése és a szakma fennmaradása érdekében.

Ma újra nehézségekkel kell szembenézniük a vásárhelyi fazekasoknak, ezért nem csupán a kutató számára lehet érdekes a címben felvetett téma, de elemzése segíthet abban is, hogy korunk ilyen jellegű kérdéseire választ találjunk. A csökkenő kereslet, a nehezebb megélhetés okait az országba nagy mennyiségben beáramló, olcsó, távolkeleti portékákban, a gazdasági válságban, valamint a rendszerváltással együtt járó ízlésváltozásban kereshetjük.

Agyagipari Tanműhely

A 19. század végére tehető a népi fazekasság első nagy válságkorszaka, amely a vásárhelyi fazekasokat is súlyosan érintette. A gyáripar fejlődésével elárasztották a piacot az olcsó gyári edények: zománcos, öntöttvas főzőedé-

nyek, keménycserep tálalóedények, de az üveg és porcelán is elérhetővé vált a parasztság számára. A fazekasok kézműves technikával készített portékái ezekkel nem tudták felvenni a versenyt. Kezdetben a munkai igényesebb, reprezentatív edények készítése esett vissza: butykosok, kulacsok, butellák. Néhány hétköznapi használatú termékük iránt azonban még sokáig igény mutatkozott, így különösen tanyai gazdaságokban a tejesköcsögök, csirkeitatók, lekváros szilkek, porciótálak iránt. A megélhetéshez azonban ez nem volt elég.

A változást felülről jövő kezdeményezés segítette: országszerte agyagipari tanműhelyeket szerveztek. Vásárhelyen 1898-ban kezdett el működni, a kereskedelemügyi miniszter támogatásával, állami költségen. Telephelye a Kutasi úti „nagy cédulaház” lett, melyet a város engedett át erre a célra.

A tanműhelyben a fazekasok új technikai ismeretekre tettek szert, megismerkedtek a gipszmunkákkal, a préseléssel, matricázással, a sablonnal való díszítéssel. Legnagyobb és hosszú távú hatása azonban az ecsetes festés megerősödésének volt. Az ecsettel festett természetes virágok, virágcsokrok, koszorúk a század közepéig népszerűek maradtak, de az ecsettel festés írókázással kombinálva napjainkig fennmaradt.

Mintául szolgáltak fazekasaink számára a korabeli porcelángyarak színes, magyaros díszítésű termékei is, erre utal Zsolnay Vilmos 1898-as látogatása a tanműhelyben, valamint Farkasházy Fischer Vilmos agyagipari szaktanár — a herendi gyáralapító, Fischer Mór gyermeke — által itt tartott fél éves tanfolyam 1910-ben.

1905-ben a kereskedelemügyi miniszter felszámolta a vidéki tanműhelyeket, de a vásárhelyi az itteni Agyagipari Raktárszövetkezet keretében működött tovább.

A Tanműhely hatásaképpen porcelán edényformákat utánozó edények — például talpas leveses tálak — születtek a fazekasok korongjain, általában fehér alapon színes, ecsettel festett, természetes virágdíszekkel. Ez a díszítés még sokáig rákerült a hagyományos formákra, így

tálakra, köcsögökre is.

Ebben a korszakban tehát a túlélés érdekében, a fazekasok egyre többet adtak fel hagyományaikból, különösen a díszítés tekintetében, ahol az ecsettel való festés túlsúlyba került az írókázással szemben.

A Majolikatelep hatása

A fazekasok technikai tudásuk gazdagodását a Majolikatelep irányából érkező hatásokkal ötvözve tudták igazán kamatoztatni. A Telepen együtt dolgoztak a fazekasok, az írókás asszonyok és a művészek. Ez az együttműködés alakította ki az itt született művek sajátosságait, ugyanakkor azt a népi szecessziósnak nevezhető díszkerámia stílust is, amely a korabeli kisműhelyek termékeit jellemezte a két világháború között. A mestereknek a Majolikatelep edényei szolgáltak mintául, annak sikerei ösztönözték őket hasonlók készítésére. A termékeik iránti igényt a parasztság körében is egyre szélesebb mértékben terjedő polgári életforma teremtette meg. A polgárosodó parasztság mellett a kispolgárság, az iparos réteg lakáskultúrájában kaptak helyet ezek a tárgyak. A népi szecessziós stílus legjelesebb képviselőinek — Baán Imrének, Csenki Istvánnak és Lázi Jánosnak — munkássága az 1930-as években teljesedett ki.

A helyi kerámiahagyomány elemei itt csupán nyomokban lelhetők föl, így például a lepényes tál nagy, valamint a csúcsi eredetű formástál tagolt felülete alkalmassá tette arra, hogy díszedényként is tovább éljen mindkét forma.

Ebben az időszakban tehát a kor polgári ízléséhez és igényeihez alkalmazkodva, népi szecessziós stílusban készült díszedények készítése tette lehetővé a fazekasok számára a megélhetést.

Népi iparművészet

A történelmi és társadalmi változások következtében a 20. század közepére a fazekasság már teljesen eltávolodott eredeti céljától, a paraszti igények kielégítésétől. Az új rendszer, a szocializmus számára azonban nem volt elfogadható

a polgári ízlést kielégítő díszedények világa sem. Ezeket a giccs kategóriájába sorolták. Fontosnak tartották a népi kismesterségek megmentését, és azt, hogy a nép művészetét a szocialista művészet részévé tegyék. Ennek a gondolatnak a jegyében fordították a fazekasok figyelmét korábbi hagyományaikra.

Központi intézkedések és szervezetek segítették elő, hogy a 19. századi fazekasok forma- és motívumkincse szolgáljon példaként az akkori mestereknek. Az 1950-ben megalakult Népművészeti Vállalat és az 1951-ben szovjet mintára létrejött Népművészeti Intézet jelentette ennek a munkának a kereteit. A kisműhelyek mestereit a Népművészek Háziipari Szövetkezete fogta össze 1954-től, munkáikat pedig a Népi Iparművészeti Tanács zsűrizte. Helyben 1951 januárjában a fazekasok megalapították saját szövetkezetüket, a Hódmezővásárhelyi Agyagiparosok Háziipari Szövetkezetét, amely a Klauzál utcában működött.

Kresz Mária, a Néprajzi Múzeum kerámia osztályának vezetője irányította a vásárhelyi fazekasok figyelmét saját hagyományaikra, s közülük Vékony Sándor volt az, aki elsőként újította fel a régi edényformákat és az írókás díszítést.

A legtehetségesebb mestereknek ez a váltás a megélhetés biztosításán túl jelentős sikereket is hozott. Önállóságukat megőrizhették azáltal, hogy saját műhelyükben dolgozhattak, ugyanakkor a szövetkezet biztosította munkáik értékesítését. A Népművészet Mestere cím pedig a legnagyobb szakmai elismerést jelentette Vékony Sándor (1956), Mónus Ferenc (1976) és Mónus Sándor (1981) számára.

Noha az ebben az időszakban — 60-as, 80-as évek — született kerámia jelentős része már funkcióját veszített tárgy volt, mégis mutatkozott kereslet irántuk.

Egyrészt az idegenforgalom igényeit elégítették ki.

Másrészt a parasztság — amelynek ugyan hagyományos életformája ekkorra már felbomlott — újabb generációi gyakran, értelmiségi pályát választottak, ám mindez együtt járt a paraszti életforma iránti nosztalgiával, s ennek tárgyaival szívesen vették körül magukat, a származásuk szerint ide kötődők. Ezek a tárgyak így, funkciójukat elvesztve is beleillessztek a kor szellemébe, ízlés-

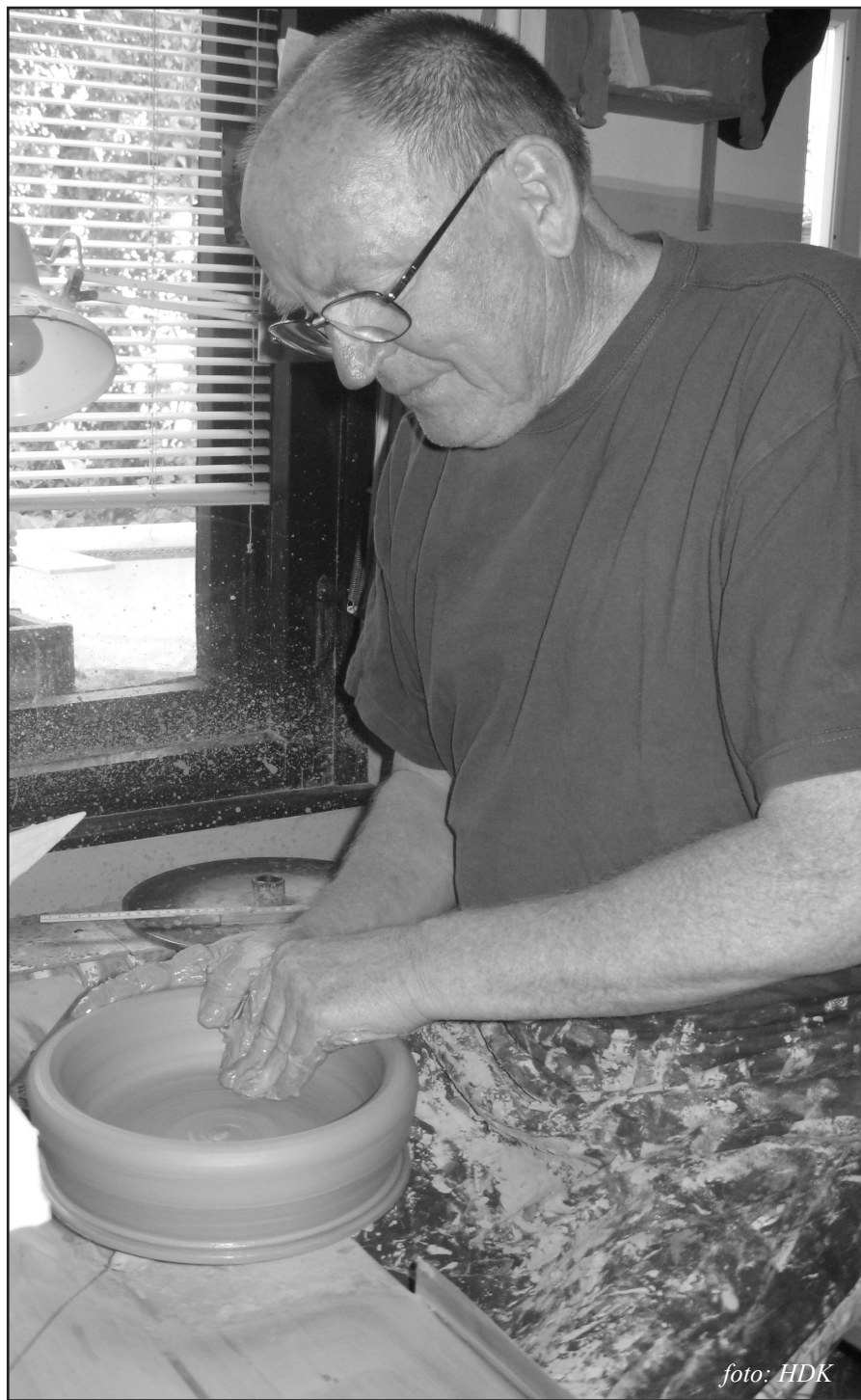

foto: HDK

Szénási János fazekas, a Népművészet Mestere

világába. A művészek számára pedig a népművészet a „tisza forrást” jelentette.

Vásárhelyen a 20. századnak ez az időszaka a népi kerámia virágkora, melyet azok a mesterek teremtettek meg, akik felismerve a kor igényeit, a hagyományokból merítve ki tudták alakítani saját stílusukat. A 20. századi vásárhelyi kisműhelyekben született kerámia korszakhatárait tehát a gazdaság és társadalom diktálta változások, illetve a fazekasok által ezekre adott válaszok jelölik ki.

Megítélésükben fontos szempont lehet az a tény, hogy minden korszakban születtek kiemelkedő és gyenge alkotások egyaránt, valamint az, hogy a kutató számára ezek a tárgyak ma már kordokumentumok.

Az itt felvetett szempontok segíthetnek a fazekasoknak a 21. század kérdéseire, korunk kihívásaira megoldást találni.

Nagy Vera

VÁSÁRHELY KERÁMIAÖRÖKSÉGE

„...amire az élet úgy rászorul, mint az ember a táplálékra, és ez a művészet... Három szín hazánk nemzeti zászlaján és a három szó, ami rajta ragyog: Tudomány, Művészet és Ipar!”

(Wartha Vince)

Pannonhalmi Zsuzsa Ferenczy Noémi-díjas keramikusművész, a Wartha Vince Kerámiaművészeti Alapítvány elnöke bemutatta a Hódmezővásárhelyi Művészeti, Kutatási és Oktatási Központ tevékenységét, jövőbeni tervüket, mely városunk több ezer éves fazekaskultúrájára épül. Meggyőződésük, hogy a jelenlegi gazdasági helyzet mélypontján Hódmezővásárhely kerámiaörökségét, az egykori Majolikagyárat – napjaink igényeit figyelembe véve – művészeti és monetáris szempontok összehangolásával lehetne újjáéleszteni, mely kitörés lehetne a város vagy akár a térség számára is.

Pannonhalmi Zsuzsa

az alapítvány elnöke az ifjú tehetségek segítését is fontos feladatnak tartja

Hódmezővásárhelyen és környékén több ezer ember kapcsolódott valamilyen módon a fazekasmesterséghez. Az 1912-ben létrehozott Majolikagyár mellett az 1960-as években a Minisztertanács döntése alapján hozták létre az Alföldi Porcelángyárat. Mindezt a kor igénye diktálta, mivel a házigyári lakások építésének elengedhetetlen kelléke volt a gyári termelés. Először a szaniteráru, később az edény- és a csempegyártás is indult be. Több művész életútja fonódik össze a porcelángyári termelőmunkával, fejlesztéssel is. A sok változáson átesett, nemzetközi hírű gyár a mai napig tartja magát, igaz megváltozott viszonyok és termékskála mellett.

Kerámiaörökségünk ápolására 1996-ban alakult meg a Vásárhelyi Kerámia Szimpózium: évente egy alkalommal, hat hétre, kerámiaszimpóziუმra jönnek össze a külföldi és magyar művészek. A részvételt pályázat útján lehet elnyerni. A művészek a helyi gyárakban készíthetik el alkotásaikat, míg szállásuk a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány Virág utcai alkotóházban van. Lehetőség van a Majolikagyárban kialakított egyéni alkotóműhely igénybevételére. A kerámiaszimpóziუმ végére a résztvevők szoros kapcsolatba kerülnek, mivel a Vásárhelyi Őszi Tárlaton a művészek megismerhetik a más műfajban dolgozó alkotók munkáit. A szimpóziუმ ideje alatt készített műveket a beszámoló kiállításon Hódmezővásárhelyen az Alföldi Galériában, majd egy év múlva Budapesten a Duna Galériában mutatják be a zsűri által a Városi Gyűjteménybe beválogatott alkotásokat.

Az itt készült műveket számos, hazai és nemzetközi kiállításon mutatják be, amely kiváló megismerési lehetőség a művészek számára, illetve az itt folyó tevékenység bemutatására. A kerámiaszimpóziუმ gyarapítja a Városi Kerámagyűjteményt is, hiszen minden művész egy alkotását a gyűj-

teménynek adományozza. Emellett a gyár, is kiválaszthat egy alkotást, ahol a művész dolgozott. A szimpóziუმon rendkívül sok alkotás születik, megtaláljuk itt a szobrászati remekműveket éppúgy, mint a gyári termékekből készült kompozíciókat.

Ölelés

Nemes Fekete Edit - Szerbia - alkotása (f. Wartha Vince Alapítvány)

A szimpóziუმon való részvétel minden művészre ösztönzőleg hat, a hazai és nemzetközi kiállításokon, pályázatokon sikeres részvételt jelent. A pályakezdő művészeknek pedig különösen jó előrelépési lehetőség, hiszen az itt készült alkotásaikkal általában megnyerik a pályázatokat.

1998-ban hozták létre a Wartha Vince Kerámiaművészeti Alapítványt, amely a magyar és nemzetközi kerámia-kultúra hagyományainak és a kortárs professzionális kerámiaművészet kapcsolatainak ápolását

tűzte ki céljával. Jelenleg a 100 éves Majolikagyár méltó megünneplésére készülnek.

Mindezen kezdeményezéseknek ad helyet a Hódmezővásárhelyi Művészeti, Kutatási és Oktatási Központ, mely a Nagy Sándor utca 9. szám alatt működik. A folyamatos felújítás alatt álló épület egyik szárnya már kiállításokkal, programokkal, stúdiófoglalkozásokkal várja a keramikusművészet iránt érdeklődőket, művészeket.

Olyan szellemi, művészeti találkozóhely szeretne lenni, amely a város kulturális érdeklődésének új alakítójaként funkcionálna, akár az 1900-as évek elején kialakult művészeti éra. Mindezt úgy kívánja elérni, hogy — a művészeknek alkotói teret adó Porcelángyárral összefogva — a város 7000 éves kerámia örökségét is megőrizze.

Pannonhalmi Zsuzsa, a város kerámiaörökségének elhivatott képviselője eddigi tevékenységük alapján összesíti meglátásukat: „Kimondható, hogy a művészeti élet, a magyar kerámiaművészet szegényebb volna a Vásárhelyi Kerámia Szimpóziუმ és a Hódmezővásárhelyi Kerámia Művésztelep nélkül. Reméljük, hogy ez a kivételes összefogás a város, a gyárak és a művészek között évtizedek hosszú során át, a hagyományokat követve, gazdagítja Hódmezővásárhely kincseit.”

Kultúránk odaadó, lelkes ápolóinak köszönhetően bizakodhatunk az örökség jó szolgálatba állításában, mely mellett művészek, szép és jó eszméért lelkesülő szakemberek, támogatók egyaránt leteszik voksukat.

Benák Katalin

MOZAIKOK A MAJOLIKAGYÁR TÖRTÉNETÉHEZ

A Hódmezővásárhelyi Majolikagyár 1962-ben meghirdetett pályázatára jelentkezett a Veszprémi Vegyipari Egyetem két tanulója, a bajai születés Hammer Erzsébet és Fazekas Gábor, kötegyáni születésű végzős hallgató. 1963-ban tanulmányaik befejeztével mint okleveles vegyész mérnökök kerültek Hódmezővásárhelyre. Fazekas Gábor üzemmérnök-, főmérnök-, gyáregységvezető-, majd gyárigazgatóként dolgozott. Számos publikációja, tankönyve jelent meg. Felesége a gyártmányfejlesztés meghatározó egyénisége volt, technológus, labor- majd MEO vezető. Életük minden pillanatát meghatározta a Majolikagyár, melynek főbb állomásaira emlékeznek.

A Hódmezővásárhelyi Majolikagyár 1960-tól a Csongrád Megyei Tanács Ipari Osztályához mint felügyeleti szervhez tartozó, önálló gyárként működött. A gyár igazgatója Láda Ernő, főmérnöke Kovács Pál volt. A gyár művészi színvonala, kézimunkával, sokszínű és sokrétű technológiával előállított termékei elnyerték tetszésünket. Igyekeztünk gyorsan elsajátítani a műszaki részt, hogy minél előbb foglalkozhassunk a továbbfejlesztéssel. A termékek húsz százalékban exportra, nyolcvan százalékban belföldre készültek. 1963-ban a kemencék hagyományos fatüzeléssel, a csökemencék olajtüzeléssel működtek. A masszakészítés hagyományos, nagyrészt szabadon történő izapolással, szüréssel, téglagyári gyúrógép-
pen keresztüli megmunkálással történt.

1965-ben, főmérnöki kinevezésem után,

(f. HDK)

Védjegyes majolikatányér

az iparágban először használtunk vákuumprészt. 1965-től mennyiségben, és minőségben a magyar kerámiaiparban első helyre kerültünk. Bevezettük a saját márkajelzésünket: HMV Majolika. Műszaki segítségünkkel erősödött meg újra a mezőtúri, karcagi, sárospataki, kaposvári, városládi kerámiaipar.

Probstzner János iparművész közreműködésével hoztuk létre a kishajmási kerámiaüzemet, később, az 1970-es évek közepén a Kecskeméti Kerámia Stúdiót. 1966-tól, a falburkolólap gyártása mellett, elkezdtük gyártani a Végvári Gyula iparművész által tervezett díszmúsamott kerámiákat is.

1968-ban a városban elsőként álltunk át ipari gáz felhasználására, ezzel a fa- és olajtüzeléses kemencéket váltottunk ki. Az 1968-as „új mechanizmus” — főleg az iparban — komoly megszorításokat eredményezett.

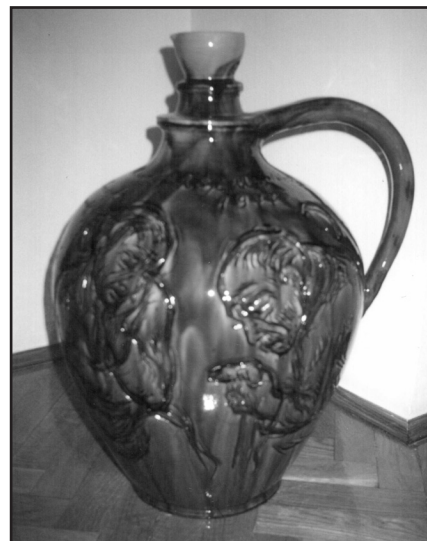
Újításokkal sikerült a fedőmázakat szintelen alapból kiindulva, úgynevezett hidegúton, dobalmokban féláron előállítani, s ez az eljárás a veszteségtől mentette meg a gyárat!

1971. április 1-től az ipari átszervezések következtében az Alföldi Porcelángyárhoz került a Majolikagyár. A porcelángyári vezetés belső problémákkal volt elfoglalva. A nyereség alig húsz százalékát kaptuk vissza, szinten tartó beruházásra vagy éppen üzemfenntartásra. A gyárban folyamatosan volt ipari tanuló képzés, évente 50-60 fő. A Vásárhely és Vallauris közötti testvérvárosi kapcsolat kialakítása is a kerámiának köszönhető és erre az időre tehető.

1979-ben Jugoszláviában, a Magyarokanizsai Kerámiaipar vezérigazgatója, Forró Lajos — előzetes gyárlátogatásai alapján — eldöntötte, hogy Magyarokanizsán is szeretnének olyan majolikagyárat, mint a miénk. A gyár tervezésétől a beindításig aktívan részt vettünk, a F.I.M. közbenjárásával mi bonyolítottuk. Az 1980-as évek elején a gyár minden harmadik forintot nyereségre termelt, de sajnos a fejlesztésekre mindig csak tervek készültek. 1982-től az Alföldi Porcelángyár levált a Finomkerámiai Ipari Művektől, önálló gyár, majd részvénytársaság lett. A Majolikagyárban a hagyományokat figyelembe véve mindig sokat adtunk a technológiai és művészeti fejlesztésekre. Folyamatosan volt főállású iparművészünk, az 1980-as évektől külön fejlesztőosztály. Külső művészeket is szívesen fogadtunk — étetési és anyagköltség térítése mellett elkészíthették megálmodott terveiket. Széleskörű termékválasztékunkat jellemezte: 1600 forma különböző méretekből, 11 engőb alapszín, több mint 600 dekor, 35-40 féle máz. Gyártmányaink, a díszmű és használati kerámiák kezdettől fogva kézi korongozással és hagyományos kézi festéssel, irókázással készültek.

Termékeinket a 80-as évek végére 70-75 %-ban nyugati exportra gyártottuk (Svájc, Franciaország, Németország, Jugoszlávia, Ausztria, Hollandi, USA, Norvégia, Svédország). Belföldre az AMFORA lerakatok sorban álltak termékeinkért.

A rendszerváltás után két évvel még jól ment az üzlet, ezt követően majdnem 2-3 év alatt minden tönkrement. A kerámia-termékek iránti kereslet nem csökkent, ezt igazolja a Garai Kerámia és a magánkisiparosok erősödése — szakmunkásaik nagy részben a majolikagyárban tanultak.

Szabó Sándor korongozta Kajári Gyula véste korsó

(f. Fazekas Gábor)

A majolikagyárban töltött idő az életünk volt, melyet boldoggá tett a mindennapi gondok megoldása, az ott dolgozók odaadó munkája, a szépre való törekvés, annak megjelenítése. Megadatot, hogy a ma már csak mítoszként tovább élő gyár életének részesei lehettünk, s hogy elősegíthettük számos fazekasmester, művész alkotói önmegvalósítását.

A majolikagyár művészei: Kajári Gyula, Végvári Gyula, Fekete János, Fábri Judit, Gerle Margit, Takács Győző. Külsős művészek: Csóhány Kálmán, Szabó Iván, Probstzner János, Rékasi Csaba, Csizmadia Zoltán, Tuza László, Klígl Sándor, Tóth Valéria, Hévízi Piroška, Minya Mária, Büki Géza, Szalai László, Fodor József és Józszai Sándor.

A vásárhelyi majolika gyártmányfejlesztésében jelentős szerepet töltött be Fazekas Gáborné vezetésével — a vásárhelyi népi forma —, mint közös örökségünk továbbadója, Szabó Sándor korongozó, Mónus Ilona, Farkas Györgyné, Dura Péterné, Arany Gyuláné, Piti Katalin és Bozó Zsuzsa festő, Dömsödi László és Presztóczi Imre kézikorongos.

Bázis üzemei voltunk a Képzőművészeti Főiskola nyári gyakorlatainak, melyet Szabó Iván művész vezetett, a Tömörkényi Gimnáziumnak, és a 602. Szakmunkásképző Intézetnek, ahonnan az ország egész tájára elvitték a vásárhelyi majolika jó hírét.

Fazekas Gábor

EGY EMLÉKIRAT A ROMÁN MEGSZÁLLÁSRÓL

Du maire de la ville de Hódmező-Vásárhely.

Nro. presid. 684/1920.

A la Commission trésestimee de l'Entante.

L'année passé le 29 avril notre ville a été occupée par des troupes roumaines; cette occupation ne prit fin qu'aujourd'hui.

Quand les premières troupes roumaines rentrèrent entre les murs de notre ville, le commandant de ces troupes le colonel lieutenant Maicanescu adressa un manifeste a nos habitants avec la déclaration suivante en nous promettant tout ce qui est beau et bon.

„ L'armée roumaine est rentrée dans la ville dans l'intérêt de la sûreté de bien et de la vie pour soutenir l'ordre et le défendre contre les perturbateurs et malfaitenzs. ”

Nous devons constater avec regret que la déclaration du colonel lieutenant Maicanescu n'était a la fin qu'une phrase sonore, parce que si l'occupation roumaine nous délivrait de terreur noirs du régime rouge, mais elle nous amener plusieurs dispositions telles et des endommagements des millions, qui ne peuvent nullement être arrangés avec la sûreté du bien et de la vie d' dessus accentné, ni avec la déclaration sonore, que l'armée roumaine est rentrée dans la ville, parqu'elle la veut protéger contre les perturbateurs et les malfaitenzs.

Notamment les terrenzs et les endommagements du régime rouge ne cessaient pas avec l'occupation roumaine, seulement ils changerent de sujets actifs.

Les roumains en entrant tout de suite ont désarmé l'organ officiel le plus solide de notre sûreté la gend'armie hongroise, et ils ont emporté, interné on ne sait pas on nos braves gens d'armes; ils ont totalement pa-

A román hadsereg 1920 márciusától őrítette ki a Tiszától keletre levő, a párizsi békekonferencia által meghatározott demarkációs vonalig terjedő területet. Az érintett lakosság tíz hónapnyi megszállást követően, Mardarescu tábornok február 28-án közreadott proklamációjából értesülhetett először a számára kifejezhetetlen megkönnyebbülést hozó hírről. Ezt még az sem tudta beárnyékolni, hogy a külföld számára is igazolásul szánt szövegezés olyanokat állított, miszerint „a román megszállást csakis a magyar vörös hadsereg támadása idézte elő. Ezen terület polgárai [...] nem tagadhatják el, hogy csak a román hadaknak köszönhetik megmentésüket a megsemmisítő bolsevizmustól.[...] Azon pillanattól fogva, amidőn a román katona a Tisza partját uralta, mindenkinek a joga, becsülete és élete biztosítva volt.”

Hódmezővásárhelyről szigorú biztonsági intézkedések, a lakosság távoltartása mellett március 2-án reggel távoztak a megszállók. A Deák Ferenc és a Petőfi utcán felsorakozott tréncoksik valamint két századnyi gyalogság elvonult az állomásra, csak néhány vezetőjük maradt vissza az átadás végett. Még kora délelőtt befutott Szegedről az a vonat, amely az antant missziót (Poster angol őrnagy vezetésével egy angol, két francia, egy román és egy összekötő magyar tisztet), Szabó Géza századost, a város leendő parancsnokát és a Nemzeti Hadsereg egy századát hozta magával, valamint egy szakasz csendőrt.

Az antantbizottság előtt a város akkori katonai parancsnokától, Greceanu őrnagytól Soós István polgármester vette át a várost. A román parancsnokság előzőleg olyan nyilatkozatot követelt, amely szerint itt minden rekvirálásuk szabályosan történt volna. A polgármester ezt akkor megtagadta, majd nyilatkozatát azzal zárta, hogy a megszálló katonaság ellen a város lakosságával szemben elkövetett erőszakosságok és károk miatt a reklamáls jogát fenntartja. Minderről egy francia nyelvű memorandumot is átnyújtott a misszióknak. A Medveczky Imre főjegyző által sebtében összeállított emlékirat szövege magyarul, amit a helyi sajtó is leközölt, ekképp hangzott:

Levél az Antant Bizottsághoz - Hódmezővásárhely, 1920.

(forrás: CsML Hódmezővásárhelyi Fiókleveletár)

„Nagyrabecsült Antant Bizottság!

Múlt év április hó 29-én román kir. csapatok szállották meg városunkat, mely megszállás csak most ért véget.

Mikor az első román csapatok bevonultak városunk falai közé, a csapatok parancsnoka Maicanescu alezredes kiáltványt intézett lakosságunkhoz, amely a következő s minden jónak és szépnek várására feljogosító kijelentéssel kezdődött: „A román hadsereg a vagyon és életbiztonság, valamint a rendfenntartás érdekében bevonul a városba, hogy azt rendzavarók és gonosztevők ellen megvédje.”

Sajnálatosan kell megállapítanunk, hogy Maicanescu román kir. alezredesnek ezen biztató kijelentése csak hangzatos szólam maradt, mert ha a román megszállás megszabadított is bennünket a vörös uralom rettenetes borzalmaitól, de nyakunkba zúdított számtalan olyan intézkedést és milliókra menő károsításokat, amelyek sehogy sem egyeztetők össze sem a fennen hangoztatott vagyon- és életbiztonsággal, sem azon biztató kijelentéssel, hogy a megszálló román hadsereg azért vonult be a városba, mert azt megvédeni akarja a rendzavarók és gonosztevők ellenében. Nevezetesen: a román megszállással a vörös uralom rettenetes borzalmi és milliókra menő károsításai nem szűntek meg, hanem csak cselekvő alanyokat cseréltek.

A románok mindjárt bevonulásuk után teljesen lefegyverezték régi közbiztonságunknak mindenkor legértékesebb hivatalos szervét, a magyar királyi csendőrséget, s derék csendőreinket ma sem tudott helyre elhurcolták; teljesen megbénították városi rendőrségünk működését, midőn rendőrségünknek a közbiztonsági szolgálatot ellehetetlenítették s fegyvereit kardjuk kivételével elszedték. Hasonlóképpen bántak el a románok az ő uralmuk alatt társadalmunkból önként megalakult érdemes közbiztonsági intézményünkkel: a „Polgárőrség”-gel is.

Ezen intézkedéseknek nyilvánvalóan az volt a célja, hogy megszabaduljanak városunk területén mindazon komoly tényezőktől, akik itt hivatásuknál fogva, ha talán nem is megakadályozták, de hivatalos hatalommal végig nézhették azokat a merényleteket, amelyeket a románok nálunk a személy-, élet- és vagyonbiztonság általánosan elfogadott szabályai ellen özönszámra elkövettek. Mert mikor

ezeknek utána a románok vették át nálunk a közbiztonsági szolgálatot és rendfenntartást, fejetetejére állott itt úgy a személy-, mint az élet- és vagyonbiztonság, s a némileg mutatkozó rend is csak merő látszat volt.

A románok agyonzaklatták sajtóunkat; eltiltották legkedvesebb nemzeti dalaink éneklését és zenélését; elnémították csupán közgazdasági és közművelődési célokat szolgáló egyesületeinket is; különösen a város külterületein, az ott egészen önkényesen felállított demarkációs vonallal megbénítottak minden forgalmat úgyannyira, hogy állandóan veszélyeztetve lett városunk lakosságának élelmezése s egyéb szükségletekkel ellátása.

Emellett a románok a demarkációs vonal felhasználásával hihetetlenül megszarolták és számtalanszor összeverték a vonalon át közlekedni akaró közönséget. De egyébként és egyéb területeken sem volt tőlük biztonságban az életünk, testi épségünk és személyes szabadságunk. Tetszés szerint összefogdosták és sokszor az ülésező városi Tanács füle hallatára kegyetlenül összeverték embereinket.

Megtörtént az a vérlázító eset, hogy dúvadak módjára összeszedtek 56 embert, köztük 15–16 éves gyermekeket, s azokat minden kihallgatás nélkül és hatóságunk közbenjárása dacára gépfegyverrel tömegesen kivégezték. Egy alkalommal a lanyhán folytatott rekvirálások ürügye alatt napokon át letartóztatva tartották és sanyargatták városunk főügyését, gazdasági tanácsnokát és főkapitányát.

Nem kímélték vagyonunkat; nagy nulla volt előttük a magántulajdon és a városnak minden vagyona. A rekvirálásaik is teljesen híján voltak minden szabályszerűségnek. Legtöbbnyire megtérítés nélkül rekviráltak s amiért fizettek is, azon összeg, amit fizettek, kigúnyolása volt a legcsekélyebb mérvű ellenértéknek. Csak országszerte híres lovaink közül elvittek mintegy 1000 darabot anélkül, hogy egy sornyi írást adtak volna róluk. Rekvirálásaik egyébként is megdöbbentőek voltak. Sok helyről elvitték a legutolsó élelmiszert, igavonó jószágot, munkaeszközt s még a vetőmagnak való gabonát is. Kíméletlenül elvitték mindenfajta és valamennyi értékes tenyészállatunkat.

Általában a román megszállás folytán az ígért felszabadítás és boldogság helyett a legerőszakosabb elbánás, továbbá rablások és kínzások szakadatlan sorozata lett osztályrészünk.

Midőn még kijelentjük, hogy minden panaszkodunk és előadott állításunkat a bizonyítékok egész tömegével bármikor és bárhol készek vagyunk bizonyítani, – panaszkodunk megvizsgálását kívánjuk s a bennünket ért hallatlan bántódásokért és végtelen károsodásokért megfelelő elégtételt kérünk.

Hódmezővásárhely törvényhatósági joggal felruházott város tanácsának megbízásából, 1920. évi március hó 2-ik napján.

Dr. Soós s. k. polgármester”

A sajtó beszámolója szerint március 3-án 30 ezer ember tolongott az utcákon, amikor a nemzeti hadsereg szegedi zászlóalja a Nagyllomásra bevonult a város főterére. A vásárhelyi határnak még román megszállás alatt maradt kutas, szikáncsi és pusztai részei március 28-ára virradóan szabadultak fel, délben megtörtént Orosháza, Makó és Békéscsaba hivatalos átadása is.

Áprilisban az Antant Jótételi Bizottsága elrendelte a megszállás alatt okozott károk összeírását. A városba különvonaton angol, francia és olasz törzstisztekből álló antantmisszió érkezett, kíséretében egy magyar vezérkari alezredessel s a magyar külügyminisztérium képviselőjével. 1921 augusztusában a jótételi bizottságnak Nosedá olasz tábornok vezette küldöttsége kereste fel a várost. A két látogatás közös jellemzői voltak, hogy helyi vezetők kalauzolásával több helyszínen (a teljesen leszerelt és kirabolt Kalmár-féle rostagyárban, a főgimnázium vandál módon tönkretett természetrajzi szertárában stb.) megtekintették a pusztításokat, jegyzeteket készítettek, majd néhány óra itt tartózkodás után máris folytatták útjukat. A maradék reményeket is szétfoszlatta, hogy időközben, 1920. június 4-én — 90 évvel ezelőtt — aláírták a Magyarországgal kötött békeszerződés. Köztudott, hogy a győztes hatalmak békediktátuma ekkor területének és lakosságának mintegy kétharmadától fosztotta meg az országot, amit a neki tulajdonított háborús károk megtérítésére is köteleztek. (Ismert, hogy 1916-ban, miután a román csapatok betörték Erdélybe, a sebtében összevont német és osztrák-magyar erők nem csupán Erdélyt szabadították fel, hanem elfoglalták Bukarestet is.) Az úgynevezett jótételbe beszámították a román megszállók okozta károkat, gyakorlatilag lenullázva ezzel a magyar kárigényeket. Vásárhely esetében ez megközelítette a 100 millió koronát, s ezáltal Budapest, Győr és Debrecen után a legsúlyosabb gazdasági veszteség érte városunkat.

Közreadja: Makó Imre

AZ ÁLDOZATHOZATAL SZÉP PÉLDÁI

LAUDÁCIÓ

A Magyar Örökség-díj átadó ünnepségére — részlet —

A Magyar Örökség és Európa Egyesület idei második ünnepségét a Magyar Tudomány Akadémia dísztermében tartotta. Juhász Judit, a Katolikus Rádió igazgatójának köszöntése után, dr. Hámori József elnök, professzor mondott bevezetőt. „A fordulat, a lelkek forradalma elkezdődött. A magyarság megújult, és reménykedhetünk, hogy emelkedő nemzet lesz” – mondta befejezésül. Fekete György építész ismertette a bíráló bizottság tagjait, működését, és mostani döntését. Jelenleg, 2010. június 19-én heten kapták meg és vehették át a rangos kitüntetést, a Magyar Örökség-díjat.

Elsőként Erkel Ferenc zeneszerző és a nevét viselő Filharmóniai Társaság, majd a Burg Kastl Magyar Gimnáziuma, ahol az elmúlt fél évszázad alatt több mint 4 ezer diák tanult. A bajor iskola az ausztriai és a világ magyarjait nevelte ökümenikus szellemben; áldozatos munkájuk örökség Magyarországra, „láthatatlan” szellemi múzeumában.

Németh László emlékező írása vezette be Hódmezővásárhely kiüntetését. Szentí Tibor szép elemzését adta az elmúlt évszázadoknak, a jövő lehetőségének és feladatának.

Jókai Anna írónő — a díj átadója — Hódmezővásárhely kultúraőrző és teremő tevékenységét külön kiemelte: „Ez a város úgy őrzi meg a múltját, hogy abból a jelennek is ad. Tovább él benne drága Németh Lászlónak nemcsak az emléke, hanem a szelleme, élnek a gyönyörű képzőművészeti alkotások és élnek azok az emberek, akik a mindennapi nem könnyű munkában próbálják valamivel előre vinni a mi életünket.” (www.hodmezovasarhely.hu)

A Kárpát-medencei magyar középiskolák következték a díjátadásban. 1883 óta fáradhatatlanul segítik a magyarság fennmaradását.

Kligl Sándor szobrászművész kiteljesedő, értékeinket felmutató köztéri munkáiért érdemesült elismerésben.

Hegy-Füstös István igaz hittal megírt könyvéért, és sok évtizedes rádiós működéséért kapta az elismerést.

Befejezésül a Hangya Szövetkezetekre esett a választás. A 110 éves múltra visszatekintő rendszer az egész országot behálózta, agrárgazdálkodásunkat feltámasztotta; több mint 3 ezer közösséget hozott létre városokban és apró falvakban.

A Magyar Örökség-díjak 2010 második negyedében is jó kezekbe kerültek. Az ünnepség után elgondolkodott az ember, milyen kevés az ismerete a világról, a szétszórt magyarságról. Hány és hány áldozatos élet és közösség fáradozik megmaradásáért, jobbításáért? Köszönet és hála a fátylavivőknek és fényhozóknak.

„Tisza Maros Körös közt van egy nagy sziget.
Melyben van sok tér föld, sok berek, sok liget.
Nyargal itt a jó ló untig, nem tsak iget.
Itt sok jámbor magyar szántogat, vetetet.
Mint osztán a Maros bé foly a Tiszában
Két mélyfölddel fellyebb a két víz torkában.
Mező Vásárhelynek akadhat sz nyomában.

Így jellemezte városunkat Szőnyi Benjámin, a kiváló tudós költő és református prédikátor a 18. században. Mi itt a Tisza, a Maros és a Körös által határolt tájon csodálattal szemléljük a régész ásjával föltárt isten-szobrokat, a szakrális világ előtt áldozattal tisztelő közösségek idoljait. A közel hétezer éves világhírű Gorzsa és Kőkénydombi Vénuszok, oltárok és gabonatarló hombáredények alapozták meg a napjainkig jelentős vásárhelyi kerámia kultúrát. [...] 1848-ban Kossuth toborzó beszédére az elvártnál is többen jelentkeztek. A két világégésben a legnagyobb véráldozatot – arányaiban – városunk szenvedte el. [...] Kulturális életünket több mint száz éve alapvetően meghatározza a tág értelemben vett képzőművészet, amelynek íve a népi fazekasságtól, a vásárhelyi hímezéstől a művészi majolikán át a szobrászatig, a fotóművészetig, továbbá a legkiemelkedőbb helyi jellegzetességig, a művészteleppel támogatott „vásárhelyi iskola” ötven évet átölő festészetéig, és az Őszi Tárlatok hagyományörző megrendezéséig terjed. Vásárhely jelesei: Szeremlei Sámuel történész, Badalik Bertalan mártír katolikus püspök, Tornyai János, Kohán György, Kurucz D. István, Németh József, Fejér Csaba, Fodor József festőművészek; Kajári Gyula, Csohány Kálmán grafikusok, Pásztor János, Szabó Iván szobrászok, Plohn József, Lucien Hervé, Nagygyörgy Sándor fotóművészek, Németh László, Bibó Lajos, Kárász József írók, Grezsa Ferenc irodalomtörténész, Vekerdí László tudománytörténész, Galyasi Miklós, Pákozdy Ferenc költők, Harmatta János nyelvész, Banner János, Párducz Mihály régészek, Bessenyei Ferenc, Lontai Margit színművészek, Kiss Lajos, Tálasi István, Tárkány Szücs Ernő, Péczely Attila néprajztudósok, dr. Imre József, dr. Bakay Lajos, dr. Genersich Antal kórházigazgatók.

Nincs olyan történelmi egyház, amelynek ne lenne temploma Vásárhelyen. [...]

Az elmúlt évtizedben az országban elsőnek létesítettünk vidéken Holokauszt Múzeumot, továbbá a szovjet megszállástól a rendszerváltásig terjedő időszakot bemutató Emlékpont Múzeumban interaktív kiállítást. [...]

A város az elmúlt években iskolarendszerét alkalmassá tette arra, hogy biztosítsa a leszakadó rétegek gyermekei számára a felzárkózás lehetőségét. Ebben a törekvésében is méltó elődökre támaszkodhatott, hiszen a népi írók — elsősorban Németh László és Móróc Zsigmond — iránymutatását követve, 1938-ban Szathmáry Lajos, a Bethlen Gábor Református Gimnázium tanára itt szervezte meg a Tanyai Tanulók Otthonát. [...]

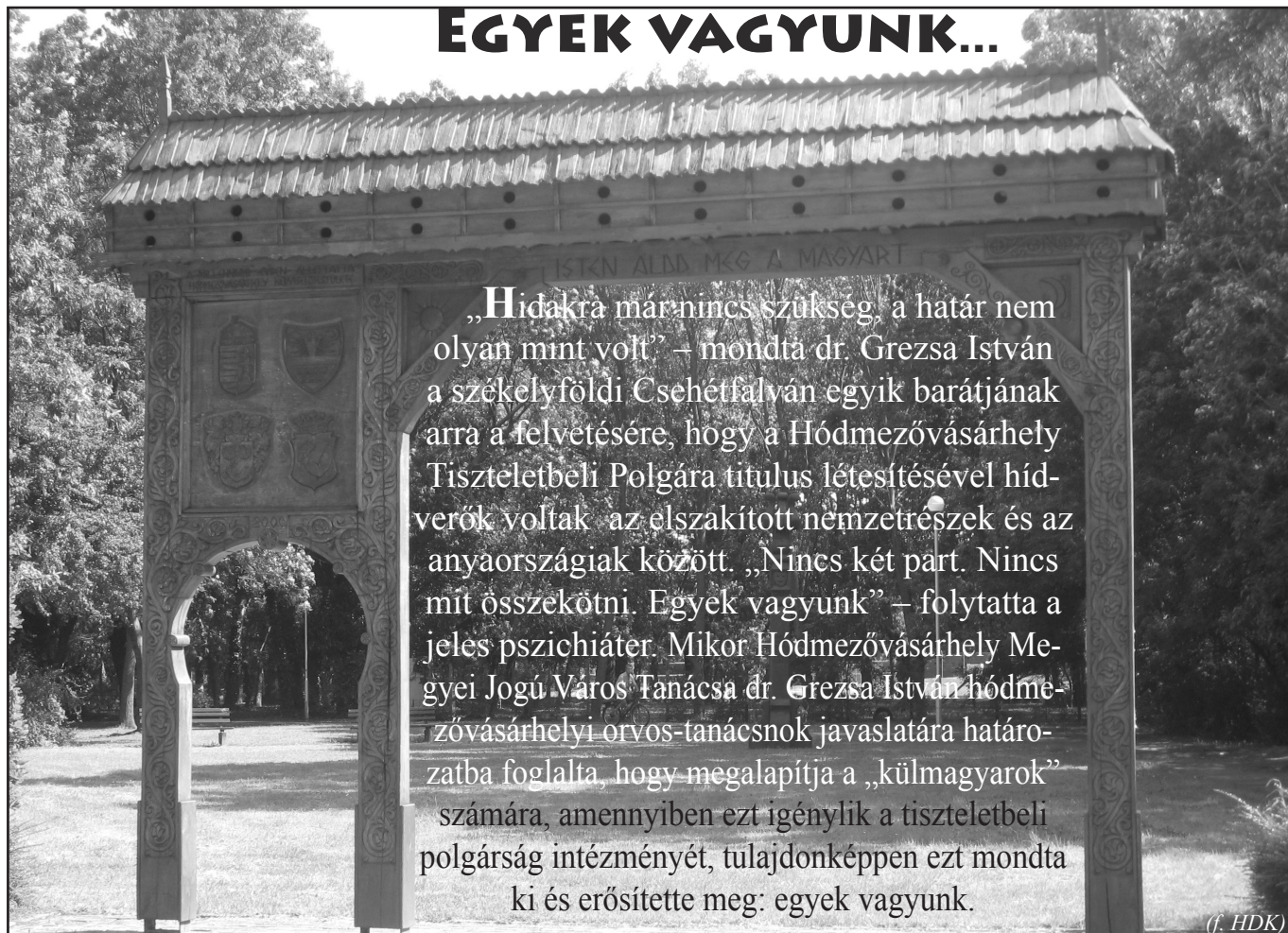
A jövő: a mezőgazdaság fejlesztése a ráépülő földolgozó iparral, a családi gazdaságok támogatásával, továbbá az oktatás és művelődés kiteljesítésével. De műszaki múltunk is kötelez: Kalmár Zsigmond rostagyára egykor Európába is exportált. Kokron József kötszővő üzeméből nőtt ki a Hódiköt. Volt jó nevű Mérleggyárunk és Hódgépünk. Itt épült föl az Alföldi Porcelángyár. Ma fejlődő Ipari Parkunk van, valamint két, messze földön híres orvosi műszer- és protézisgyártó üzemünk. Városunk belépett a hazánk különleges természeti adottságát, a termálvizet hasznosító települések sorába.

Olyan terv megvalósításába kezdünk, amely az elért eredmények folyamatosságát biztosítja. Élhető várost, benne európai és magyar kultúrát, egy kis „Hódmező-Magyarországot” teremthetünk. Küzdelmes, ám értékekben gazdag múltunk szilárd alapot jelent ehhez. Erre a nemes tartalomra a mai hódmezővásárhelyiek hagyományörzően modern várost építhetnek, amely gazdagságával méltó örökséget jelent az értékközpontú jövő számára.”

(Összeállította: Szentí Tibor, az egyes szakterületeket fogalmazta, az anyagot lektorálta: Simon Ferenc, a Hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Református Gimnázium irodalom szakos tanára és Árva László, a Hódmezővásárhelyi Németh László Gimnázium és Általános Iskola irodalom szakos igazgatója.)

(forrás: www.hodmezovasarhely.hu)

EGYEK VAGYUNK...

„Hidakra már nincs szükség, a határ nem olyan mint volt” – mondta dr. Grezsa István a székelyföldi Csehétfalván egyik barátjának arra a felvetésére, hogy a Hódmezővásárhely Tiszteletbeli Polgára titulus létesítésével hídverők voltak az elszakított nemzetrészek és az anyaországiak között. „Nincs két part. Nincs mit összekötni. Egyek vagyunk” – folytatta a jeles pszichiáter. Mikor Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Tanácsa dr. Grezsa István hódmezővásárhelyi orvos-tanácsnok javaslatára határozatba foglalta, hogy megalapítja a „külmagyarok” számára, amennyiben ezt igénylik a tiszteletbeli polgárság intézményét, tulajdonképpen ezt mondta ki és erősítette meg: egyek vagyunk.

(f. HDK)

Ezzel a gondolattal azt a másik nemzeti állapot meghatározást fogalmazzuk újra, amely szerint Trianon után olyan ország a Magyar, amely önmagával határos.

Hódmezővásárhely a tiszteletbeli polgárság megadásának jelképes gesztusával eltávolította azt a lelkeket elválasztó szögesdrót kerítést, azt a vasrácskordont, amellyel bennünket, külső magyarokat akart leválasztani a nemzet testéről, miközben a 2004. december 5-i népszavazás hazug manipulálásával magát rekesztette ki a nemzetből.

Hódmezővásárhely a maga karakán módján ezzel a gyalázzal szegült szembe. És nemcsak egy szívét-lelket melengető díszoklevéllel, hanem az évekkel azelőtt működésbe állított testvértelepülési, testvérintézményi társkereséssel, és a civil szféra határokon kívüli kapcsolatait tartalommal töltötte fel, a mostohaként viselkedő akkori országvezetés helyett igazi lelki, hitbéli és anyagi istápolójává vált a külmagyaroknak. Nálunk, Erdélyben is ünnepi alkalommá vált minden megjelenésük, például amikor Csehétfalva egész lakossága igényelte a tiszteletbeli polgárságot, és ennek díszokleveles bizonylatait személyesen juttatták el az igénylőkhöz. És, ha nemcsak a budapesti kormányzat, hanem az árvíz is sújtotta a nyikómentieket, akkor a károk enyhítéséért térültek-fordultak újfent Székelyföldön, jelentős anyagi támogatást juttatva a helyszínre. Gábor Áron szülőfalujában, Bereckben ifjúsági fogadót építettek, és rendeztek be. Arrébb az *Ojtoz a hadak útján* katonatörténeti múzeum létesítésének gondolatát erősítették meg. Sorra-szerre invitáltak bennünket Hódmezővásárhely lélekerősítő ünnepségeire és rendezvényeire. Könyveink kiadását támogatták.

Természetessé vált, hogy dr. Lázár János, dr. Kószó Péter, dr. Berényi Károly, dr. Grezsa István városvezetők és társaik időről-időre megjelenjenek nálunk, hogy segítsenek kisimítani a kisebbségi lét gondjai okozta homlokráncokat.

Úttörők voltak az „Egyek vagyunk” magyar-magyar kapcsolati töke gyarapításában, és lám ennek az ország egészére történő kiterjesztésében is.

Sylvester Lajos

„Hódmezővásárhely a Kárpát-medencei magyarság, sőt nyugodtan állíthatom, hogy a világ magyarságának figyelmét fordította magára 2005-ben, amikor a 2004. december 5-i népszavazás eredménytelenségére válaszul, felajánlotta azt a lelki jóvátételi lehetőséget minden határon túl élő magyar nemzettségének, hogy ha már kettős állampolgárságot nem is, de Hódmezővásárhely tiszteletbeli polgárságát megkaphatja.” (dr. Berényi Károly)

Elfogadta a Magyar Országgyűlés a magyar állampolgárságról szóló törvényt módosító javaslatot, amely biztosítja a határon túli magyarok számára, hogy egyszerűbben és kedvezményesen szerezhessék meg a magyar állampolgárságot, adta hírül a Magyar Nemzet, 2010. május 26-i száma.

Székelykapu Hódmezővásárhelyen az ezredforduló emlékére — Bodó Csaba (Bereck) fafaragó alkotása

KULTIKUS TEREKEN

Beszélgetés Prof. Dr. Blazovich Lászlóval, az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvak Egyesületének elnökével, a Pro Urbe Hódmezővásárhelyért kitüntetés díjazottjával

Prof. Dr. Blazovich László

2009. október 20-án a bodzási út mentén, a Bodzaspárti Iskola előtti területen avatták fel a két környékbeli elpusztult középkori falu, Barc és Solt emlékére emelt oszlopot, amely városunkban már a második ilyen jellegű emlékmű. 2005-ben került átadásra az első, szintén egy iskola kertjében a batidai út mentén, az egykori Szentkirály településre emlékeztetve. Az oszlopavatások és Szeged városért kitüntetések kapcsán beszélgettünk az azokat kezdeményező Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvak Egyesületének elnökével, Dr. Blazovich László egyetemi tanár, nyugalmazott megyei levéltárigazgatóval, a Bethlen Gábor Gimnázium egykori pedagógusával.

- Mikor és milyen céllal jött létre egyesületük?

- Az egyesületet főleg demográfusok alapították, konkrétan az alapító elnök, dr. Kovacsics József ötlete volt a létrehozása. Ő az újkori magyar demográfia atyja, sok tudomány művelője volt, és személyes tapasztalatai alapján gyűjtötte össze e célból 2003 nyarán a demográfusokat és egyetemi tanárokat. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a gondolat alapvetően nem a tudós íróasztala mellett, könyvhalmazok közepette született meg, hanem a településhálózat legszámasabb, ám leggyengébb egységének, az aprófalvak csoportjának létéért való

aggódás okán. Hogy mennyire időse-rű lépés volt, jelzi: a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége hasonló célú mozgalmat indított el, továbbá sokakban, köztük kortárs tudósokban is megfogalmazódott a törődés igénye. Az emlékművekben manifesztálódó cél pedig az egykoron létezett, de azóta elnéptelenedett, elpusztult települések, kis falvak nevének, helyének megőrzése, továbbhagyományozása az utókor felé.

Már a korai időkben, a honfoglalás után létrejött vidékünkön a települések hierarchikus rendje, amely az azóta eltelt évszázadok folyamán jelentős változásokon ment keresztül. Akkor például, midőn az egyes úri nemzet-ségek egymás közt felosztották birtokaikat, ki-kí a maga szolganépével a saját birtokára költözve telepedett le. E mozgalom során sok 5–10 házas apró falu, szolgatelepe keletkezett, melyek közül az életképtelenek hamar megszűntek, az erősek pedig tovább izmosodtak, s fokozatosan faluvá fejlődtek. E helyzetet máig őrzik a Dunántúl aprófalvas vidékei. Az egyesületünk létrejöttének apropóját adó falupusztulás számos okra vezethető vissza, ezek közt a gazdasági okok éppúgy megtalálhatóak, mint mondjuk a háborús események, természeti és egyéb katasztrófák (árvizek, tűzvészek). Az Alföldön a falupusztásodás folyamatára különös erővel hatott a tatárjárás, majd a 15. században a nagyállattartás leelőigénye, végül a török hódoltság és a visszafoglaló háborúk kora. Az elnéptelenedett helyek emlékét alapvetően az oklevelek őrizték meg, majd a régészek ásói tárták fel nyomaikat.

- Hódmezővásárhely miként került ebbe a képbe?

- A város hatalmas kiterjedésű határában a középkor időszakában számos, közel 40 település jött létre, ezekről többek közt Szeremlei Samu ötkötetes várostörténeti monográfiájában is lehet olvasni. Az erősebbek itt is kiemelkedtek, összeolvadtak (mint Hód és Vásárhely), mezővárossá fejlődtek; a gyengébbek közül pedig soknak a török kor jelentette a végállomást. A hódoltság időszaka és a Rákóczi-szabadságharc után jelen-

tős vándorlás és telepítések történtek az országban, ezek nyomán új falvak sokasága született, ám nem minden korábbi települést ültek meg újra. Olyan, mezővárosi szinthez közel került egykori óriásfalvak is eltűntek ekkor, mint a Vásárhely határában állott Csomorkány vagy a Szentes közelében fekvő Donáttorny, esetleg a Nagybecskerek melletti, középkori templomromjáról híres Aracs. Több elpusztult falu neve tovább él ugyan a külterületi lakott helyek elnevezéseiben (Batida, Erzsébet) vagy tájegységek neveiben (Solt-Palé, Barci-rét), de fennáll a veszélye annak, hogy idővel az enyészett martalékává válnak az egykor volt települések nevei.

- Mi a két vásárhelyi oszlop története?

- 2003 nyarán tartotta egyesületünk alapító közgyűlését, de az ötletgazda Kovacsics József betegsége és halála következtében hamar megtorpant a munka. Én 2005 februárjában lettem az egyesület elnöke, s az első perctől kezdve komoly célomnak tekintettem az egész ország területén emlékművek, oszlopok állítását. Az első emlékoszlop átadására 2005. május 16-án, pünkösdhétfőn került sor Monostorapáti mellett, az egykor itt létezett Almád benedekrendi kolostora romjainál. Közösségünk tevékenysége azóta folyamatosnak tekinthető, Hódmezővásárhelyre pedig már 2005 őszén eljutottunk. Október 18-án a városháza dísztermében volt a hagyományos Levéltári Napok vásárhelyi konferenciája, majd délután a szentkirályi iskola udvarában avattuk fel ünnepélyes keretek között Návay Sándor szobrászművész márvány emlékművét, az egykori Szentkirályi település megőrkítésére, amelynek temploma a 14. század elején kapott búcsúengedélyt, és amely falu szintén a török korban enyészett el. Felállításaiban itt is számíthatunk az önkormányzat hathatós támogatására, és elmondhatom, hogy igazán bensőséges, megható ünnepség keretében adtuk át rendeltetésének ezt az emlékhelyet: népes ünneplősereg, énekkar, kórus, az emlékmű megszentelése kísérte az átadást, s az emlékhelyet az iskola utol-

só tanítójának özvegye gondolja.

A mai Vásárhelytől a Tiszáig terjedő területen egykor létezett Barc és Solt falvak emlékét megörökítő oszlopot pedig 2009. október 20-án adtuk át a vásárhelyi ünnepi hetek keretében, a Bodzásparti Iskola előtti téren. Barc a kora Árpád-korban keletkezett és a 15. századig biztosan fennállt, a török őszeírásokban azonban már nem találkozunk a nevével, amely vélhetően a borz szavunkból kialakult személynévből keletkezett. Solt szintén Árpád-kori település volt, ugyancsak a 15. századig állt fenn, neve a szultán, Zoltán, Zsolt nevekké köthető össze. Az 1570-es török defterben már csupán pusztaként említik. A 19. század folyamán ezen egykori falvak helyén is sűrű tanyahálózat alakult ki, melyek aztán a térszerzés nyomán tűntek el. Amit nagyon fontosnak tartok ezen emlékhelyekkel kapcsolatban: szeretném, ha egyfajta helytörténeti kultikus téré válnának idővel, olyan emlékhelyekké, melyeket a környező kis közösségek a magukénak érznek, folyamatosan gondoznak, megkoszorúznak, miközben erősödik bennük az azonosságtudat és az egészséges lokálpatriotizmus.

- *Megyénkben és azon kívül merre találhatóak még ilyen emlékhelyek?*

- 2006 szeptemberében a makói határban Igás falu helyét örökítettük

Emlékoszlop Barc és Solt emlékére
(f. Mágori Sándor)

meg a ma is álló legendás igási csárda tőszomszédságában, majd 2007 májusában Makó–Rákoson avattunk a középkori és újkori Rákos település (ma külterületi lakott hely) emlékére oszlopot. Vásárhelyéhez hasonlóan Makó önkormányzata is élen jár e kezdeményezéseink támogatásában.

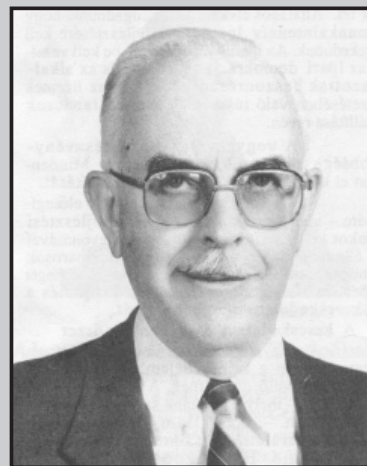
A már említettek mellett a Vas megyei Ivánc határában Lugas falu, majd major helyén, a Sződligethez közeli Derenken, a Baranya megyei Szentlászló melletti Riticpusztán, a Nógrád megyei Kelecsény és Pusztacsúcs települések helyén, valamint a Bakonytamási melletti Gerencsér falu területén létezik általunk állított emlékhely.

- *Melyek az egyesület további céljai?*

- Az eszmei céljainkat illetően tovább foglalkozunk az országunk területén elnéptelenedett falvak emlékének megőrzésével, valamint az elnéptelenedés folyamatát mostanában élő települések sorsával. Ide azon falvakat soroljuk, amelyek népessége a 18–19. századi lélekszámhoz képest 50%-nál nagyobb mértékben csökkent. Munkánk van bőven: csak a Dunántúlon 2300-nál több elnéptelenedett faluról rendelkezünk azonosított adatokkal. Feladatunk továbbá az emlékhelyek állítása mellett a pusztuló falvak demográfiai látéletének elkészítése és bemutatása is: rámutatni arra, hogy ezen falvak népessége már olyan fogyást mutat, amely a település okainak és körülményeinek gondos elemzését teszi szükségessé. 2001-ben Magyarország községeinek 35,5%-ában, azaz több mint harmadában a népesség száma nem érte el az 500 főt sem, miközben jelentős a 200 lakosnál kisebb falvak száma is, s ez a létszám, melyek sem a lakosság alapellátását, sem a népesség reprodukcióját nem képes már biztosítani.

Szükség eszközeinkkel szeretnénk a jövőben is a szülőföldünk megismerését, a népesség megmaradását és gyarapodását szolgálni. Ami pedig konkrét céljainkat illeti, 2010-ben a mezőhegyesiek támogatásával a középkori *Fűpercek* helyét kívánjuk emlékhellyel megjelölni. Folytatjuk tehát tovább munkánkat a települési önkormányzatok, helyi egyesületek és társaságok, valamint magánszemélyek segítségével.

Kép és szöveg: Varsányi Attila

**In memoriam
VITÉZ
ENDREY ANTAL**

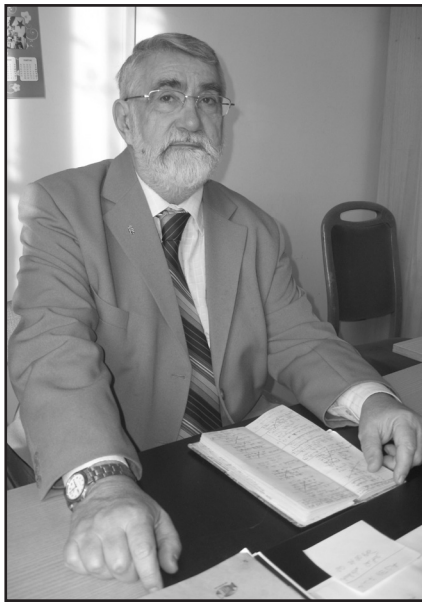
2010. május 26-án elhunyt vitéz Endrey Antal ügyvéd, író, lapszerkesztő. Régi katolikus, bajor eredetű nemesi (eredeti családnévük Schwinn) és vásárhelyi politikus családból származik. Apja vitéz id. Endrey Antal (1885–1959) ügyvéd felsőházi tag, nagyapja Endrey Gyula (1856–1913) ügyvéd, országgyűlési képviselő, a Vásárhely és Vidéke című lap kiadója, szerkesztője, nagybátyja Endrey Béla (1891–1958) polgármester, főispán.

Endrey Antal 1922. november 24-én született Vásárhelyen. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen jogi doktori oklevelet nyer. 1947-ben tesz ügyvédi vizsgát, és szülővárosában nyit ügyvédi irodát. 1949-ban politikai okok miatt kivándorol Ausztráliába, ahol ausztrál ügyvédi képesítést szerez. 1957-től Melbourne-ben praktizál.

Jogi érdemeiért 1975-ben elnyeri az angol királyi tanácsos (Queen's Counsel) rangot. A Melbourne-i Magyar Intézet egyik alapítója. Számos lap kiadója, szerkesztője. 1989 májusában tér haza Magyarországra. 1990. január 1-jétől a Nemzeti Újság című keresztény közéleti lap tulajdonos-kiadója és szerkesztője. 1991-ben megalakítja a Magyar Keresztény Mozgalmat. Történelmi könyvek sorát írja magyar és angol nyelven. Élete utolsó éveit Ásotthalmon tölti.

(Bővebben róla és a család említett tagjairól a Hódmezővásárhelyi Törvényhatósági Jogú Város történeti almanachja. Szerk. Kovács István. Hódmezővásárhely, 2003)

Presztóczy Zoltán

Szent Tibor író, néprajzkutató

Szent Tibor számos tudományterület művelője. A köztudatba leginkább néprajzi ihletésű műveivel, továbbá dokumentum- és szociofotóival jegyezte be magát, és mint az „oral history” egyik megteremtője vált közismertté. Legismertebb műve *A tanya* három szakterület ölel át: a néprajzot, a szociográfiát és az irodalmat. Ezt követően 1989-ben a Magyar Írószövetségtől Bölöni György Életmű Díjat kapott, amely meghatározta további munkásságát. A továbbiakban az életmű kibontakozását követhetjük nyomon, amely egyben iránytű lehet az emberiség és a hit folyton megújulni képes erejéhez.

- Milyen örökséget hozott a szülői háztól Szent Tibor?

- Apám egy gazdag élettapasztalattal rendelkező ember volt. Már gyermekként kitűnt az eszével. Édesapja az elemi iskola elvégzését követően beíratta Szegeden a Reál Gimnáziumba. Sajnos nagyapám hamarosan súlyos beteg lett, s nem tudták vállalni a taníttatását. A könyveket azonban soha nem felejtette el; s nem felejtette el a múzeumot, a tárlatokat, a színházat sem, tehát mindazt, ami Vásárhelyen elérhető volt számára.

Nekem meghatározó volt Galyasi Miklós, akihez édesapám fodrászként járt, és gyerekként néha magával vitt. Galyasi Miklós egyszer hazahozta a mikroszkópot. Az ablak előtt volt az akvárium. Kivett belőle valami zöld moszatot, a

HIT NÉLKÜL NEM LEHET ÉLNI!

mikroszkóp alá tette, s megengedte, hogy én, a kis általános iskolás is belenézzek. Láttam, hogy mennyi minden nyüzsög alatta. Így eszméltem föl, hogy nem csak abból áll a világ, amit szabad szemmel látunk. Ezt szimbolikusan is értem.

Nehéz időszakot éltünk a háború alatt és után. Édesanyám Terka hűgával, azzal próbált egy kis pénzt keresni, hogy ruhákat alakított át. Terka néném szeretett hangosan olvasni. Legkedvesebb népmesém a *Fehérlófia* volt. Ez a hős képes volt átmenni egy másik dimenzióba. Ez rám olyan erősen hatott, hogy úgy éreztem, mintha én is abból a világból jöttem volna.

- Nekem eddig úgy tűnt, Ön inkább egy reneszánsz embertípus, aki soha nem adja föl. Hogyan lehet mégis mindez?

- Mindannyian hanyatló társadalomban élünk. Most nagyon nehéz világ vesz körül bennünket, amelynek a hangulata, negatív hatása, mindannyiunkra ránehezedik. Ebből olykor nehéz kibontakozni. Ezért kell néha elmennem abba a másik, szürrealista világba, amelyben a magam alkotta teremtmények vesznek körül. Ez nem olyan sokszor történik meg, mert alapjában véve a földön két lábbal járó ember vagyok.

Gyakran megtörténik velem, hogy amikor valaki mesél, úgy érzem, ezt már átéltem. Ez a „déljé vu” érzés végigkísérte az életemet.

- Így már érthető, hogy miért tesz kirándulásokat a szürrealista világba. De hogyan került Óbudára, az egészségügyi pályára?

- Amikor érettségiztem, a közepes eredménnyel főiskolára, egyetemre nem is kerülhettem volna be. De édesapám borbélykodásából és édesanyám kis varrónői, alkalmi pénzéből sem tudtak volna taníttatni. Szerencsémre Óbudán nyílt egy egészségügyi szakiskola, ahová érettségi után lehetett jelentkezni. Már nős voltam, amikor gyermekek és munka mellett, levelező tagozaton, igen nehéz körülmények között elvégeztem a főiskolát. Szent József nagybátyámtól a Völgy utcában kaptunk egy pár négyzetméteres, gyöngén fűthető kis szobát. Ott volt egy nagy asztal és két heverő, ahol a feleségem meg én aludtunk. A kis rácsos ágy a másik sarokban állt a kislányomnak, de amikor a fiam megszületett, egy mózeskosárban az asztalra került, én meg

ugyanannál az asztalnál tanultam, írtam. Negyven éves koromban valamivel hamarabb jelent meg az első könyvem, az a bizonyos *A tanya*, mint ahogy diplomát szereztem.

- Nagy híre volt, mint valami rebellis irodalmat, úgy emlegették...

- Ekkor váltam íróvá. Én mégis a *Parasztvallomások* című könyvemem tartom értékesebbnek. *A tanyában* ugyanis egy szűkebb társadalmi réteget írtam le, és elsősorban a paraszti származású családomat emeltem ki, míg a *Parasztvallomásokban* az egész vásárhelyi gazda-társadalom életformáját mutattam be.

- Hosszú idő telt el a két kötet megjelenése között. Melyik könyvét fogadta a társadalom nagyobb lelkesedéssel?

- Amikor a *Parasztvallomások* teljes kiadása két évvel ezelőtt megjelent, már nem hatott olyan erővel. Hozzászoktak az emberek, hogy időről időre megjelenik egy-egy tanulmányom, könyvem. Elismerték, jó kritikát kapott, ennyi volt.

- A *Parasztvallomások* teljes kiadása olyan, mint egy biblia, egy összegzés a paraszti világról. Ön hogyan látja ezt?

- A *Parasztvallomások* sajátos műfajú könyv. Egy monográfia. *A tanya* nem volt az. A *Parasztvallomások* bemutatja a kis- és főleg a középparasztság életét. Az '50-es években őket „kulákoknak” hívták. A kulák orosz pejoratív kifejezés: „a kizsákmányoló, mások zsírján élősködő falusi réteget jelentette, akiket irtani kellett”. Irtották is, szerencsétleneket. Ezt a réteget azért kellett eltüntetni, mert ők őrizték legjobban a magyarságtudatot, a paraszti élet értékeit, a gazdálkodást és a hagyományokat. A föld nem csak talajt, nem csupán gazdaságot vagy gazdagságot jelentett, hanem azt is: termelni, művelni kell, hogy megélhetést biztosítson, mert az ember át akarta adni a gyermekeinek, hogy ezt az életformát vigyék tovább. Nagyon sok gazdának volt 25-30-40 holdja. Gyakran nem is akart többet, vagy nem is volt miből. Úgy gondolkodott, hogy ami van, azt szépen megműveli, mert az eltartja a családot, megélnék belőle, jusson másnak is. Köztudott, hogy különösen a módosak közül sokan jótékonykodtak. Az egyik kutató fűtatott, a másik iskolát építtetett, olvasókört alapított. Nemcsak maguknak hajtottak, hanem a közösséget is szolgálni akarták. Akkor a tanya tartotta el a várost, a „pantallós urakat”, ahogy

akkor fogalmaztak. Megfordult a világ. Mostanra eljutottunk odáig, hogy jóformán a város tartja el azt a néhány ezer embert, aki még a tanyán lakik.

- *A vásárhelyi tanyavilág sajátos vagy az ország többi tanyavilágához hasonló?*

- Erdei Ferenc úgy fogalmazott, hogy a vásárhelyi tanyavilág, történelmileg „szabályszerűen alakult” ki. A levéltári kutatások során azt tapasztaltam, hogy ehhez hasonló, szabályszerűen fejlődő tanyatípus volt még Orosháza is, de sokkal szűkebb léttel, tekintve, hogy a város határa jóval kisebb. Vásárhelyen az 1950-es években még álló, közel hétezer tanyából mára 768 maradt. Közülük jó, ha három-négyszáz tanyában folyik valamilyen mezőgazdasági tevékenység. Ma már nincs hagyományos tanyavilág.

- *Korábban már szó volt arról, hogy Vásárhely tanyavilágában olvasóköri alakultak, ahol találkozhattak az emberek, ahol virágzó kulturális élet folyt. Ön is több baráti körnek, civil szervezetnek alapítója. Miért tartja fontosnak ezeket a szerveződéseket?*

- 1987-ben alakult újjá a Sóshalmi Olvasóköri Telenként a meleg cserépkályha mellett jókat beszélgettek az emberek, a messzi tanyákról is eljöttek. A rendszerváltás után, ahogy lehetőség nyílt rá, nagyon kérték, hogy a Magyar Izraeli Baráti Társaság is alakuljon meg.

Köztudott, hogy Vásárhelyen jelentős és igen értékes zsidóközösség élt. Belőlük európai hírű emberek nőttek ki: tanárok, kutatók, rabbik, orvosok, kereskedők. Nem csak olyan emberek, akik a polgári demokráciához tartoztak, hanem örökséget hordoztak, amely a vásárhelyi értékeket gyarapította. A vásárhelyi zsidóság a polgárosodásban sokat segített Vásárhelynek. Mezőváros volt, amely parasztpolgári városi értéket kezdett kialakítani, a zsidóság pedig urbánus polgári értéket. Ez nagyon szépen összehozható.

Amikor Vanderstein János hivatalosan bejelentette, hogy szeretné a Magyar Izraeli Baráti Társaságot megalakítani, akkor engem barátilag kért föl, hogy a keresztények részéről támogassam. Elvállaltam. Több egyesületnek is alapító tagja vagyok, így például a Szeremlei Társaságnak is.

- *Kevés ember mondhatja el magáról, hogy ilyen gazdag és tartalmas az életútja.*

- Ez rengeteg munkával és lemondással jár. Ha nem olyan feleséget kapok, mint amilyen Tóbiás Csilla — különösen,

amikor két kisgyereket kellett nevelni, miközben én hol ide, hol oda jártam: tanfolyamokra, előadásokra, néprajzi gyűjtésre —, nem boldogultam volna. Amikor már nőttek a gyerekek és a nagyszülőknél lehetett őket hagyni, akkor már a feleségem is jött velem biciklivel. Orosháza alá is eljutottunk a pusztába, a vásárhelyi közigazgatási terület határára. Olyan hűséges társat kaptam, aki mindig ott volt mellettem, amikor csak tehette. Segített, amikor a tanyákat kellett fölmérni. Hozzászólt, hogy ő a főnök a család összetartásában, a háztartás vezetésében, a gyereknevelésben. Én viszont azzal háláltam meg, hogy értékeket tudtam az asztalra tenni, amire talán egy kicsit büszke is volt, vagy örült neki, hogy nem hiába hozott érte áldozatot.

- *A tanyát járva milyen gondolatok ébrednek Önben?*

- Mind apai, mind anyai ágon rám maradtak a kereszt- és házasságlevelek, régi iratok. Láttam, hogy a 19. század elején az őseim „szántó-vetők” voltak. Nagyon szép ez a megfogalmazás. Valóságosan a génjeimben hordozom a természet szeretetét. Olyan ez, mintha a természet része volnék: egy fecske, egy fa, egy bokor, szinte tudunk egymással beszélgetni. Ennek is köszönhető, hogy az emberekkel, különösen a parasztemberekkel pillanatok alatt megtalálom a szellemi és lelki kapcsolatot. Csak őszinte érdeklődéssel lehet közel kerülni hozzájuk.

Átérezem az életüket. Elgondolom, milyen megható, amikor bemegyünk egy tanyába. A gazda közel 180 cm magas. Nagyon meg kell hajolnia, hogy az ajtón be tudjon lépni. Elmondja, hogy a tanyát még a nagyapja építette, aki csak 167 cm magas lehetett. Ezért olyan alacsony az ajtó. Az épület is összhangban van a tulaj-

donosával, aki eredetileg építette. Ebből is sok dologra lehet következtetni, attól függően, hogy milyen a díszítése, milyen anyagot használt, mennyire igényes a fa és egyéb anyag megmunkálása.

- *Sokat foglalkozik az elmúlás és a hit gondolatával. Miért tartja fontosnak ezeket?*

- Életutam vége felé rájöttem, hogy értéket képező hit nélkül nincs normális élet. Mindenkinek hinnie kell valamiben. Ez a hit lehet vallási vagy hétköznapi. Az emberek istenképe is változó. De legfontosabb a hit: akár az emberben vagy a munkában. Ugyanígy fontos a hit a túlvilágban. Születünk és meghalunk. A végső kifejtet a halál. Búcsúzni kell, hogy egy másik világba születhessünk. Csak az hal meg, akinek megsemmisül a szellemisége, akit elfelejtenek. Egyszer a halállal mindannyian a föld, majd a világmindenség részévé válunk. Olyan ez, mintha azért semmisülnénk meg, hogy új világ születhessen.

- *Ha azt mondanák, hogy holnap itt kell hagynia Vásárhelyt örökre — a családján kívül —, mi volna az, amit jussként magával vinne?*

- Semmi mást, csak egy különleges ürtávcsövet a kezelőrendszerével. Egy rádióteleszkópot. Ezzel az egész világmindenséget igyekeznék megismerni. Embereket, civilizációkat keresnék az univerzumban. Talán megtalálnám azt a csodát, a „titkok titkát”, az „Út”-at, amiről egész életemben álmództam, amit az emberiség, a természet, a világmindenség még rejtve tart.

Tevékenysége igazolja, hogy máris sikerült a titok egy részét megismernie. Kívánjuk, hogy hite erejével bontakozzék ki a csoda, melyről egész életében álmódott!

Benák Katalin

Foto: Szent Tibor

HÁROM PORTRÉ

Az Úr hangja
Bessenyei Ferenc
90. születésnapján

A közös szülőföld és város, Hódmezővásárhely kötött össze bennünket. Ma is emlékszem az első színházi találkozásra, ahogy fölíntegtettem hozzá, a kakasülőre. Igaz, később kiderült, egy virágarcú színinövendéknek szolt az égő szárnyú mosoly.

Egyszer, nagy jókedvében elstájtunk a csendes Pál utcába, közel a híres Kincses temetőhöz. „Látod, itt születtem - csapott csontos kezével a vállamra. - Az ott csupa víz volt. Anyám mosóteknőjében vittem lánypajtásomat...” És hangosan nevetett, jobbról fölrebentek, az ősz-arany lombokból fölszálltak a madarak.

Mintha most is hallanám intelmeit, csak nem annyira dörögve. Inkább keserűen. „Ha nem lennék pályakezdő, nem biztos, hogy ebben a szakmában szeretnék elhelyezkedni.” Ezt halála előtt mondta egy újságnak. Már a hatvanas években is érezte Othellóként, hogy a nézőtérén csupa Jago ült. Már akkor belépillant a fájó felismerés, szavainak sugárzó melegsége nem tört át a rivaldán.

Ó, ha feltámadna, betoppanna 90. születésnapján, lenne csak szomorú. Elnémulna, mint az ikonfestő Rubljov, átélve a nem szünő emberi szörnyűségeket. Mivé lett az ő szent lobogása? Áldozathozatala? Bessenyei Ferenc színészi nagyságához az is hozzátartozott, hogy nagy embereket játszott el. A magyar történelem tiszta hőseit. Imádott színházához hozzátartoztak a mély érzések, a magasztos erkölcsi eszmények. Nemzetföltés és Isten dicsérete. Úgy tetszik, és ma, 2009-ben még pontosabban látszik, a hetvenes években ez mind elmúlt.

A nagyság, az igazi érték kiveszett a világból. És eltűnt a színház templomából is, és a mindig hű nézők lelkéből is kikopott. Jóvátehetetlenül és feledésre ítélve.

Talán ez dühítette legjobban, talán ebbe halt bele magányában. A folytonos árulásban. Méricskélésekben. Mert értett hozzá a „vörös” hatalom: halála estéjén (2004. december 28-án) ismét, immár tizedszer, a *Dúvader* című filmjét vetítették. Ezt a szocialista életet végigtomboló közepes figurát. Nem a szívéig izzó Bánkot és Kossuthot mutatták a képernyők, nem Széchenyit és Görgeit, Ádámot és Hamletet, Othelót és Lear királyt, Galileit és Bolyait... És nem Dózsát, ami többszörösen is kiemelkedik életművéből. Bessenyei itt pattanásig feszült némasággal, egyetlen és végleges arcá tiszult tekintettel formálta meg a főhóst.

Ha megkérdéznénk száz embert, legtöbben a drámai hangot emelnék ki. Pedig óriás

színésze tele volt humorral, játékosággal, könnyedséggel. Hat évtizedet is meghaladó színészi működése fényes korszakot jelentett a 20. század második felének színházi életében. Fölfelé suhanó csillagként szelte át a nehéz, zsarnoki időt, s emelkedett a legnagyobbak közé. Szeretett játszani, mindig győzni, hatalmas orgánumával, gyönyörű énekhangjával bezengeni a nézőteret. Belénk égetni dialógusokat, vesszorokat: „Itt élned, halnod kell”

Alig említjük: Hány János volt Kodály daljátékában, Bagó a *János vitézben*. S ő volt Higgins professzor, és felejthetetlen Tevje a *Hegedűs a háztetőn* hazai bemutatóján. Robosztus alakja, eget-áthasító hangja jól érvényesült a filmen és televízióban is. Bessenyei Ferenc mindenre figyelő férfi volt, és gyermekien naiv lélek. De színház dolgában erős és kemény; színészi igazának tudatában szívós és kitartó.

A hódmezővásárhelyi gyermek- és ifjúkor élményei meghatározták egész pályáját. Onnan hozta hazaszertetőt, a vidék becsülését, fák, virágok figyelmét. A lovak iránti örök rajongását. Kivételes színészi pályája is onnan indult. A vendégeskedő szegedi társulat szerződtette csodás énekhangja és tehetsége miatt.

Utójára Budapesten talákoztam vele. Mikor díszpolgárrá választották. Terveztük, hogy folytatjuk a harminc éve megkezdett riportot. De sokat késett. Már a vacsoránál említette: „Sétáltam. Elbúcsúztam végleg... Bementem a kis evangélikus templomba, nyitva volt az ajtaja. Mindent megköszöntem Istennek...”

Köszönjük, kedves Bessenyei Ferenc, ránk pazarolt lobogó életedet. Biztató csillagként jársz előttünk az új évszázadban.

Az új haza reménye
Csoóri Sándor 80. évére

Szerencsés ember az, aki kis könyvtárszoba csendjében hallgathatja Csoóri Sándort. Egy óra alatt annyi igazságot tud meg, mint máshol hónapok vagy évek alatt. Van-e még Magyarország, kire fenekednek ordas eszmék, mit üzen – a síron túlról – Ady Endre?

Szétszagattott ország, új jelmez és új jelszó, de Csoóri ugyanaz maradt. Hangjából mindig féltés és biztatás árad, nem mélységében változatos, hanem férfias erejében és bátorságában.

Sokszor hasonlították Illyés Gyulához, hogy nemzeti költő ő is, folytatni akarja nagy elődjét. Én inkább Weöres Sándor rokonának tartom. Meg akarja változtatni a világot, a lehetetlen ostromolja. Cselekedeteivel erősíti költészetét, prózai írásait, filmjeit, társadalmi szerepléseit. Vállára vett erdélyi tarisznyájában elfért a lopva hozott Sütő-dráma kézírata, Páskándi börtönnap-

lója, Kós Károly templomai és iskolái... a vajdaságiak dedikált könyvei, a kassaiaknak vitt Rákóczi koszorú... kenyér, cukor és gyógyszer az inség véget nem érő éveiben.

Nagyratörés ez? Magamutogatás? Nem. Türelmetlenség a gyávaság ellen. Mert Csoóri Sándor egy pillanatra nem hagy bennünket a közönyösség karosszékeiben. Lázító mondataival szinte kiránt bennünket, és mondja igazát: ne hagyj elveszni jussodat! Ne engedj, hogy az idő átlépi rajtad! Őseink nem engedték: „S ó, régiek, régvoltak, eleim, / váratlanul ti sajdultok meg bennem / a hótól roskadó diófa alatt. / Mintha vadhaty-tyú csordát hajszolna felétek farkas: / hordja rátok a szél, hordja a havat. „

Versei első olvasásra érthetőek, megakva meghökkentő képekkel: „Nagypéntek újra. Gyászlepel az égen”, „A csakberényi, négy fehér ökr / fákra fölraggatott koponyája”, „Hazák s otthonok sorban sülyyednek el”, „Bokor-szavak és lomb-szavak”, „Himnusz t írni a porba”... alig vannak rímek, a beszéd ritmusát követik, fő életítője az élet. Találón mondta róla valaki, hogy Csoóriiban a malomkővet elhajító Toldi Miklós indulata munkál. Mindig és fáradhatatlanul. Már ifjúsága zámolyi falusi kertjében is, mikor Illyés Gyulának tizedalás levélben írta meg a Rákosi-idők zsarnoki bűneit! Lehallgatások, cenzúrák és tiltások, de a költő kibújt a fojtó hálókából, és megtalálta a tenni akarás lehetőségeit. Igaz, ennek ára is volt, ahogyan többen ki is mondták: „Cs. S. sokra vitte, de nem annyira, amennyire tehetsége feljogosította volna.” Ennek oka az, hogy a közösségi feladatvállalás kényszere mégiscsak elvonta saját kertje: költészete művelésétől.

Rá is illik Rilke vallomása: „amikor alkotok: igaz vagyok”. Csoóri Sándor is akkor a legigazabb, amikor verset ír vagy esszét. Visszaszerzett szabadságában igyekezett a legmaradandóbbat alkotni. A második világháború apokalipszis alapélményét cipelte magával egész életében. Gyógyíthatatlan seb volt, segítette eligazodni és tenni minden időben.

Mintha feledtük volna az irányított emlékezet kihagyásban Trianont, Don-kanyar megfagyott százezreit, az 56-os forradalom pesti srácit. Csoóri a nagy tüzes előd, Ady után fel tudta rázni a nemzet rossz lelkiismeretét verseivel. De prózai írásai is késélesek. Gyönyörűen ír magyarul, talán legszebben kortársai közül. Tanulmány, esszé, publicisztika, novella van itt összegyúrva. Elragadtatottság és megrendülés ragyog bennük nem múlt fényfel.

Aki elolvassa a *Tenger és diólevél* két hatalmas kötetét, a pusztá felsorolástól is szédül. Az elmúlt fél évszázad Magyarországáa lüktet és kavargog benne. Kirabolt és eltékozolt életünk. Minden veszendő könyvébe menekítve, minden érték följegyezve. Köszönet érte most, Csoóri Sándor 80.

születésnapján. Kívánunk neki békés és csendes hétköznapiakat, vidéki Múzsát, aki türelmesen várja, de el is számoltatja a be nem fejezett műveket. A kínálkozó egyetlen utat mutatja, amely Babitscsal szólva: „Isten szava benned / mutatva, hogy merre rendelte menned.”

A bővülő kéz Kass János emlékére

Néhány hónapja, az utolsó találkozásakor is feltűnt egyszerű környezete. Elég volt neki egy asztalszél, egy-két olcsó rostiron, ceruza, és máris kigyúlt teremtő képzelete. Áradó fantáziája és bravúros technikája mindenkit lenyűgözött, igaz, ő szerényen elhárította a dicséretet. „Én csupán a toll hegye vagyok, és engem valami más vezet”.

Valami irányítja. Valaki talán, hogy az örökös készületben felszikkrazzon a gondolat. Az illusztrációkban, hiszen megszámlálhatatlan könyvet tett szebbé és érthetőbbé örvényes vonalaival. Ha pedig nem sikerült vizuálisan megjelenítenie, akkor gyorsan leírta... A versek, prózai írások, kiállítási megnyitók, emlékező esszék is hozzátartoztak az életéhez.

Varázsolni tudó bal kezével hat évtizeden át bővölt bennünket. Nemcsak a rajz, de a szobor, a pasztell, az olaj, a szita; az ábrázoló művészet valamennyi területén maradandót alkotott. A fő ág persze a rajz, a finom grafika; több mint 500 könyv s ebből nagyon sok gyerekversek, mesék tüneményes lapjai. (És akkor még nem beszéltünk a könyvhét és a költészet-napja remek plakátjairól, az évfordulós bélyegekről.)

„A művészet nemcsak a törvény szüntelen keresése - írta a költő-barát, Juhász Ferenc -, de a törvény megvalósítása is”. Kutatni és meg nem nyugodni: ez a feladat. A lázzal átítatott keresés és teremtés volt Kass János szellemi és gondolati programja.

Kelet-Európában és itt, Magyarországon évszázadokat kellett behozni, nemcsak vérző történelmünkben, de a képzőművészetben is. Kass János talán a legtöbbet tette azért, hogy a grafikában a világ legjobbjai közé emelkedtünk!

Ha az ars poeticájáról kérdezték, hitte, a képei beszélnek helyette. Egy kései riportban így fogalmazott: „Művészetem küzdelem a Gonosz ellen”. A betű tisztelete egy életen át. Mert a betű, mint absztrakt kép maga a hitelesség; benne van az aranymetszés, a Gutenberg tradíció, de benne van létünk veszélyeztetettsége is.

Bartók: *Cantata Profánához* készített metszetei, Madách: *Az ember tragédiája* örvényes lapjai, Biblia-illusztráció, a Hamlet színes rézkarcai, műanyag szoborfejei (körben teleírva), a *Kékszakállú herceg vára* kék, vörös, fehér és fekete képei, a *Psalmus Hungaricus* néma kiállításai Kass János fájó-

Kass János: Psalmus Hungaricus — Szent Dávid

(forrás: Bánki Vera)

szép önarcképe – örök testamentuma.

A utóbbi években sokat emlegette szülővárosát. Szeged mediterrán fényét, a Tisza örökös vonulását, édesanyját, akit Juhász Gyula kísért este hazafelé...

Grafikai lapjainak törekeny szépségével küzdött a rossz ellen. Rézkarctű-szava, vagy toll-szava a reményt üzenete az utolsó pillanatig. És ami fontos még a gyász napjaiban, Kass János embernek is kivételes volt. Ámulattal figyelte a fényben feltáruló arcot. Szeretetéből az utolsó morzsákat is szétosztotta. Betegsége felfalta lassan erejét,

de a méltánytalanság, a becstelenség ellen mindig tiltakozott. Legjobban az ország kirabolt helyzete bántotta, mindig felemlítette, hogy a politika magára hagyta a művészetet, a tehetséges fiatalokat.

Nézem utolsó fotóját: 83 éves férfi fáradt megkínzott arca reményt sugároz. Csodálatos grafika-birodalma egy ölelésnyi Európa, elrejtve benne Magyarország. Hajljunk közelebb, testamentuma kemény és szeretetével átszótt. Láthatatlan tüze világol és melenget az új évszázadokban is.

Fenyvesi Félix Lajos

Dr. Csiky János

(f. *Baté Szilveszter gyűjtése - CSML Hmvhelyi Fióklevéltár*)

Jó néhány éve már, hogy napi rendszerességgel jegyzeteltem a levéltárban. Felfigyeltem egy, a közügyek iránt különös figyelmet tanúsító körorvosra dr. Csiky János személyében, aki számomra feltűnően intelligens embernek mutatkozott. Elhatároztam akkor, hogy utánanézek s tanulmányt írok róla, erre azonban abban az időben nem került sor. Sokkal később derült rá fény - legalábbis előttem -, hogy Csiky doktor azonos Hartung egyik regényhősével a *Piroskából*, s akit az író eredeti nevének szerepeltet művében. A regénybeli Ilonka néni pedig dr. Csiky Jánosné Hegedűs Irén, aki testvére volt Hegedűs Lórántnak, a Bethlen-kormány pénzügyminiszterének.

1921-ben a MANSZ (Magyar Aszszonyok Nemzeti Szövetsége) hirdette meg a diákcsera-akciót. A thüringiai német egyetemi hallgatót Csikyék hívták meg és náluk is lakott.

Németországban az első világháború után ínséges idők jártak. Így ír erről Hartung a regényben: „Azután újra az éhezés éveit jöttek. Akkor fedeztük fel a »tologatók kolbászt«. Egy vékony szelet kolbászt egy darab száraz kenyérré tettünk, s a fogunkkal tologattuk előre, hogy míg a kenyér tart, az utolsó falatig érezzük orrunkban a szagát.[...] Vásárhely-kutason, kinn a kertben a szőlőtőkék roskadoztak a gyümölcsötől, és annyit ehettem, amennyit csak akartam. Az udvarban volt egy szalonnás kamra és az ott lévő szalonna igazi szalonnaízű volt. Ezekben a hetekben úgy éltem, mint egy szalonnareklám. Köszönöm, magyarok istene.”

A fiatal egyetemista gyorsan beil-

Hugo Hartung regényhőse Dr. Csiky János életútja

1986 őszén indult el útjára és hat éven át közlekedett Székkutas és Vásárhely között az úgynevezett Piroska nosztalgiavonat. Nyugatnémet turisták zárandokoltak el akkor vidékünkre, hogy Hugo Hartung *Piroska* című regénye főhősének emlékét felidézve bejárják a pusztát, a pusztai orvoslakot, a vasútállomást és környékét, ahol Piroska élt, s ahol Hartung annak idején naponta megfordult.

Hartung cserediakként egy nyarat töltött el Hódmezővásárhely-Kutaspusztán, ahol az állomásfőnök leánya, Piroska és a fiatal egyetemista között romantikus, tiszta szerelem szövődött. Ennek emléke Hartungot idős koráig elkísérte, belőle kétrészes regényt írt, amely bestsellerré vált, s amelyet meg is filmesítettek. Liselotte Pulver világhírű filmszínésznő játszotta a főszerepet, s a film nagy sikert aratott a nézőközönség körében.

leszkedett új környezetébe, és később is jó véleményt formált a magyarokról. A regény leendő olvasóinak dr. Sipka Sándor mutatta be Hartungot 1957 júliusában a Csongrád Megyei Hírlap hasábjain: „Ennek a fiatal vendégnek az arca nem húzódik gúnyos mosolyra annak az egyszerűségnek a láttán, ami ebben a falusi környezetben körülveszi. Van szeme az egyszerűségben rejlő szépségek felfedezésére, van belső hallása az emberi viszonylatok finom árnyalatainak felfogására, általában az emberség megbecsülésére.” A regényt dr. Sipka Sándorné Serfőző Rózsa fordította.

Csiky doktor és felesége mindent megtettek azért, hogy a vékonyka és alultáplált András, merthogy ez volt a választott magyar neve, fizikailag megerősödjék. Szórakoztatásáról is gondoskodtak. Piroskákkal beutaztak Vásárhelyre a Kaszinóba egy kis táncmulatság kedvéért, ahol megláthatta a német fiatalember, hogy milyen is az igazi magyar virtus. Máskor lakodalomban voltak hivatalosak a kutasi szélmalom melletti tanyába. Ott főzték szabad tűzön, bográcsban a jó marhapaprikást. Egyszer meg kirándultak Orosházára Csikyné szüleihez. András elbűvölte Hegedűs István egyetemi tanár – a doktorné édesapja, aki házat bérelt a kisvárosban – páratlan ókori műveltsége. Elutazása előtt pedig Csikyéknél fosztották a kukoricát. A fosztóka hangulata új élményt nyújtott András számára.

Hartung megszerette és becsülte Csiky Jánost, így vall erről a regényben: „Csodálatos volt János bácsival inni és társalogni. Mesélt a gyönyörű, gazdag, nagy Magyarországról, s azt mondta, hogy amit én most látok, csak szegény, nyomorúságos mása az igazinak. Beszélt a Csikyék Erdélyben maradt birtokairól.[...] Mi maradt mindebből? Egy szegény kis falusi doktor, aki körorvosi

fizetéséből épphogy a cigarettapapírt meg tudja venni. De nem számít: élünk! És ott van Magyarország.” Ebben van természetesen egy adag túlzás, de tény, hogy ekkor zajlott a korona inflációja.

De nézzünk körül, hogy milyen adatokat találunk Csiky János munkásságáról. Az állaspályázat melléklete egy saját kezűleg írt önéletrajz, amely nagyon értékes számunkra, bár inkább a szakmai életút ismertetésére szorítkozik.

Dr. Csiky János 1910 júliusában folyamodott a tanácson keresztül a polgármesterhez, megpályáztatva a kutasi külterületi orvosi állást, amelyet meg is kapott.

1874-ben Erdélyben, Csik megyében született, iskolái egy részét is ott végezte. Három nyelven beszélt: franciául, németül és románul. Családja 1760-ban Mária Teréziától kapta a nemességet. A családfát szemlélve azt látjuk, hogy a 19. században a családtagok szinte kivétel nélkül a közszolgálatot választották. Ketten pedig az orvosi hivatást tűzték ki életcélul. Ez arra utal, hogy a családnak meglehetősen kevés lehetett a birtoka, a férfiaknak kenyérkereső foglalkozás után kellett nézniük. Csiky János apja például táblabíró volt. Közeli rokonaként tisztelhetjük a neves író, Csiky Gergelyt is, mindketten a csiksomlyói előnevet viselték.

Dr. Csiky János 1909-ben került városunkba, mint MÁV orvos. Korábban a budapesti női klinikán volt tanársegéd. Három nyugat-európai ország több nagyvárosában folytatott gyakorlati tanulmányokat (Berlin, Párizs, Heidelberg...).

A kutasi olvasókör elnökévé választották. A Vásárhelyi Reggeli Újság című lapban sokszor publikált: több alkalommal is népszerűsítette a Hangya Értékesítő Szövetkezetet. Hívó ember lévén szorgalmazta a kutasi katolikus

templom felépítését. Az volt a véleménye, hogy az első világháborúban s az azt követő forradalmak alatt az erkölcsök meglazultak, az embereknek fokozottan szükségük van lelki támaszra. Jó viszonyt ápolt Gregus Mátéval, egy újságcikkben utal is erre.

Nem tudunk arról, hogy a forradalmak alatt politikai tevékenységet fejtett volna ki. Azonban 1919-ben egy bátor cselekedete emlékezetes maradt, amely csak 1922-ben kapott sajtónyilvánosságot.

Egy országosan ismert közép-jobbos politikus, Szmrecsányi György 1919 április elején Bécsbe szökött, hogy ott Bethlen Istvánval és másokkal együtt megalakítsák az Antibolsevista Komitét. Felesége április 21-én, húsvét vasárnapján Budapestről leutazott Vásárhelyre sógoráékhoz, Matthiassich Dezső közjegyzőhöz. A közjegyző felesége, Szmrecsányi Sarolta a politikus nővére volt. A Forradalmi Kormányzótanács rendeletére országsszerte túszoikat szedtek. Ennek jegyében a helyi nemzetőrség április 22-én a közjegyző házaspárt letartóztatta, és a többiekkel együtt Budapestre szállíttatta. A vendég Szmrecsányiné Csikyékhez menekült Kutasra, s egy ideig, április 29-ig, ott bujkált, míg a románok be nem jöttek Vásárhelyre. Életveszélyben voltak mindannyian. Matthiassichné, vélhetően mint francia tolmács, működött közre azon a tárgyaláson, amely 1919. július 24-én Orosházán, a román katonai parancsnokságon francia összekötő tisztekkel folyt az 56 tús-mártír kiszabadítása érdekében. Ő is az életét kockáztatta akkor. Statárium és kijárási tilalom volt érvényben, akkor is éjjel hajtottak haza a Kutasi úton, rájuk lőttek s egy golyó átlukasztotta a fiáker ernyőjét.

Csiky doktort 1925. február 14-én súlyos baleset érte. A még mozgó vonatról szállt volna le Orosházán, megcsúszott és a szerelvény alá esett. A vonat mindkét lábát levágta. Emberi nagyságára jellemző, hogy senkit sem hibáztatott a balesetért, egyes-egyedül saját magát.

1926. december 14-én halt meg. A katolikus temetőben van eltemetve. Szerény, de szép síremlékét azóta megviselte az idő és a gondozatlanság.

Dr. Csiky János életútja és munkássága alapot ad arra, hogy a második világháború előtti értelmiség tevékenységét feltárva és publikálva a helytörténetben megszüntessünk egyfajta egyoldalúságot s ezáltal helytörténetírásunk teljesebbé váljék.

Rosztóczyné Kenéz Julianna

Atilio Giuseppe SZÜLETÉSNAPOMRA

1.

Hetvenkét éves lettem én:
öreg vagyok, de nem legény,
nincs bús magány, vigyáznak rám,
hogy ki ne nyíljon a csipám
nagyon.
Hagyom.

2.

Gyeröknek nem vótam konok:
tanusítják a rokonok.
Híven őriztem tehenet,
bámultam ürgét, föllegyet,
tehén-
lepényt.

3.

Voltam kis és nagy iskolás,
kapus, táncos és citerás,
atléta, bíró, kosaras,
bár nem dobtam sok kosarat:
nehéz
e kéz.

4.

Mert tudtam szívből jött mesét,
elvettem sok szép lány eszét:
röpszédület, gyors csábítás,
sok szótlán búcsú – nem vitás:
vétkem
nékem.

5.

Októberben vérem hevült,
lelkem egekig fölrepült:
a Szabadság, ammit e nép
csak álmodott, de nem remélt,
velünk
repült.

6.

Tankot nem löttem, csak láttam,
Orosz puskával flangáltam,
s hogy jött a nap, a véresős,
nem lettem eszelős, sem hős.
Éltem:
féltem.

7.

Éjszaka, dzsip, kihallgatás?
Néhány kis megaláztatás?
Okom panaszra niente sincs:
nem volt lábomon vasbilincs.
Kádár?
Rám vár...

8.

Megtaláltam a páromat,
s.k. fölraktam láncomat.
Volt derús és borús az égbolt,
de napjainak mégis szép volt
fele
vele.

9.

Jöttek barátok, éjszakák,
vicc, részegség, heves viták:
ha untam a sok szamarat,
kinyitottam a torkomat:
szólt a
nóta.

10.

Lehettem volna jó tanár,
hírem ekhózná hét határ,
de jött egy gyors szélfordulat,
s lettem secundum alatt
dili
diri.

11.

Nem voltam rossz, sem jó apa,
boldogít három unoka,
kikkel imádtam játszani,
sétálni, mászni, ugrani.
Rég volt.
Szép volt.

Kóda

Tisza vizén habtarajos hullám,
Ne gyalázd meg, prosector, a hullám!
Urnám helye megvan már a falban,
Párom mellett jó helyem lesz abban.
[Ne sírjatok:
jó helyt vagyok.]

[Szuahéliből fordította:

Francesco Terrestre]

Jegyzet

Már Berzsenyi is megmondta, hogy a poéta és a versificator csakúgy különböznek egymástól, mint Arkhimédész és az ács. A fenti sorok ezt ismételtlen bizonyítják: amíg Atilio Giuseppének 40 sor is elegendő volt, hogy mondanivalóját napvilágra költse, a fordítónak 72 kellett hozzá, hogy – inkább rosszul, mint jól – magyarrá transzponálja.

Fotó: Homoly Erzsébet, Uzapanyit

2010. április 16-án Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata konferenciát rendezett Pósa Lajos, a magyar gyermekirodalom klasszikusa, dalszerző (Nemesradnót, 1850. április 9. — Budapest, 1914. július 9.) tiszteletére. Számos felnőttnek és gyermekeknek írt versét megzenésítették, pl. Balassa Ármin, Bartók Béla, Dankó Pista, Exner Leo, Lányi Géza és Serly Lajos, újabban pedig Dinnyés József. Történelmi napnak lehettünk részesei, ugyanis 1945 óta először történt meg hazánkban, hogy egy lélekszámában is jelentős közösség felvállalta a magyar gyermekirodalom megteremtőjének művelődéstörténeti jelentőségű munkásságát. Keveset tudunk Pósa vásárhelyi kapcsolatairól, melyek felfedése a kutatók feladata lesz. E jeles napon méltó helyre került Gábor Emese alkotása, Pósa Lajos szecessziós jellegű mellszobra, amelyet a Táltoskönyvek Kiadó és Kun Miklós Jenő Pósa-kutató adományozott városunknak. Képünkön Pósa Lajos szobránál az alkotó Gábor Emese és gyermekei.

A SZÜLŐFÖLD ÜZENETE

A Paraszt Párizstól — Pósa Lajosig

Alexander Brody író — képünkön — személyes jelenlétével tisztelte meg ünnepünket és Pósa Lajos szobrának avatóján köszöntötte Hódmezővásárhelyt. Brody Sándor író unokája. Annak a Brody Sándornak, aki 1909-ben — a kilátástalan nyomor káros következményeként megtörtént, és országszerte nagy visszhangot kiváltott szövevényes bűnüggyel összefüggésben — Vásárhelyt *paraszt Párizsnak* titulálta. A pejoratív általánosítást utóbb Ady Endre hozta helyre a Gonda József szerkesztésében megjelenő, *A Jövendő* című folyóirat hasábjain, látva a kultúra iránt városunkban megmutatkozó igényt. Ma már büszkék vagyunk arra, hogy a *paraszt Párizsban* élünk. S arra is, hogy itt volt közöttünk a magyar irodalom meghatározó alakjának leszármazottja, kulturális életünk jeles mecénása — maga is elismert író —, aki mintha csak azért jött volna, hogy ő is kiigazítsa nagyapjának a pillanat hatása alatt keletkezett, elhamarkodott kijelentését. Ajándékot hozott barátjával, Kun Miklós Jenő Pósa-kutatóval: Pósa Lajos szellemi örökségét.

Pósa *Az Én Újságom* című folyóirattal egybekel mellett új gyermeknyelv-kultúrát teremtett, melyet élete végéig tudatosan fejlesztett. Kun Miklós Jenő, *Pósa Lajos a kisdédnevelés szolgálatában* című előadásában hangsúlyozta, hogy az 1890-es években Európa figyelmébe újított hazánk felé fordult, és élen jártunk e téren is. Hódmezővásárhely a korszerű honi

Pósa Lajos későbbi feleségével Andrassy Anna Lídiával és leánya, Ihász Sárrikával, és óvodásokkal.

(Forrás: Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményének Múzeuma Kun Miklós Jenő közreadásában)

kiálló, határozott jellemű, kultúránk és a családja iránt elkötelezett szónok nem tudta leplezni meghatottságát, amikor a szoborállításával kapcsolatos történéseket csokorba szedte. Köszönetét fejezte ki városunk lakóinak, végül a magyarságnak azt kívánta, hogy olyan barátságban éljenek egymással, amilyen barátságban éltek egykor Pósa Lajos, Bársony István, Brody Sándor, Dankó Pista, Feszty Árpád, Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Rákosi Viktor.

Majd Mács József (Bátka-Pozsony) író a szülőföld üdvözlését tolmácsolta. [...] Elcsukló hangon adta át Pósa Lajosnak a szülőföld üzenetét, nyugtázva, hogy Hódmezővásárhelyen felismerték és értéklik a magyar gyermekirodalomban betöltött szerepét és szerető, a szellemi hagyatékát megbecsülő, jó emberek között lesz a szobra. Bán Csaba református lelkész a szobor avatásán megjelenteket, mint nemzettestvéreket, közös áldásban részesítette, a nemzeti összetartozás jegyében.

Végül a költő és lapszerkesztő életének egyes dokumentumaiból rendezett kiállítást tekinthették meg a résztvevők a rimaszombati Pósa Dezső gyűjtéséből és könyvtárak muzeális gyűjteményéből. *Benák Katalin*

kisdédvóképzés egyik bölcsője, a képzés színvonalát Dömötör Géza, Exner Leó és Peres Sándor neve fémjelzi. Peres könyvében megfogalmazta a nemzeti szellemű kisdédnevelés feladatait. Az óvodai szemponyjainak maradéktalanul megfeleltek Pósa — a népi gyökerekből táplálkozó — új hangvételű, a gyermekek érzelmvilágához simuló versei. Mikola Gyöngyi irodalomtörténész, *Az olvasó kisgyermek – Pósa Lajos és Kosztolányi gyermek-képe* című előadásában történeti áttekintést adott a gyermekirodalom regiszterének mindenkor meghatározásáról, elemezte Pósa és Kosztolányi gyermek-képét.

Pósa Lajos pedagógiai időszerűségét a pályája elején álló elhivatott tanítónő, Kőházi-Kis Margit foglalta össze.

A vásárhelyi kötődésű dr. Apró Ferenc művelődéstörténész *Pósa Lajos Móra Ferenc tollán* címmel tartott érdekes előadása új megközelítésben mutatta be a méltatlanul elfeledett gyermekíró.

A konferenciát követően a Németh László Városi Könyvtár gyermekkönyvtára ünnepélyesen is felvette Pósa Lajos nevét, ehhez társult a költő mellszobrának adományozási és avatási ceremóniája. Először Alexander Brody fejtette ki gondolatait. Az élet számos próbatételét

Az Exner Leo Óvoda pajtásainak műsora
(fotó: Czeglédi Zoltán, Rimaszombat)

SÁNDY GYULA ÉS A REFORMÁTUS FŐGIMNÁZIUM

Hódmezővásárhelyen a Református Egyház 1723 óta működtet gimnáziumot, mely az évszázadok során számtalan művelt emberfőt bocsátott ki falai közül. Az öregdiákok hírét vitték a gimnáziumnak, így hamar országos elismertségre tett szert – ez pedig magával hozta az igényt egy állandó épületre. A korábbi vályogház helyett 1820 és 1822 között építették fel az iskolát, mely ma az Alföldi Galériának ad helyet. Hetvenöt évig működött itt a gimnázium, azonban a század végére ez az épület is szűknek bizonyult.

A Református Egyháztanács a város és az állam támogatásával új épület emelését határozta el. 1895 februárjában Szeremlei Sámuel – az egyháztanács elnöke – országos tervpályázatot hirdetett, amelyet Sándy Gyula (1868-1953) nyert meg. Sándy ekkor még ifjú, de roppant ambiciózus építész volt: csupán 1891-ben szerzett építési oklevelet a Magyar Királyi József Műegyetemen, de már ebben az évben tanársegéd lett Pecz Samu mellett. Tanárának nemcsak az egyetemen segített, hanem az építkezéseinél is: Pecz őt bízta meg többek között a budai Szilágyi Dezső téri református templom építésének felügyeletével. Korai stílusát azonban nem is annyira Pecz, hanem inkább Steindl Imre – a Parlament tervezője – és a német Johannes Otzen határozta meg. Steindl a neogótika híve volt, ezért Sándy is ebből a historizáló stílusból indult ki, azonban Otzenhez hasonlóan épületeibe rengeteg népies és egyéni megoldást is kevert. Stílusa ezért eklektikusnak nevezhető. Kifejezetten jellemző még épületeire a nyerstégla homlokzat, valamint a várszerű összhátás – Sándy gyerekkorától kezdve rajongott a várkastélyokért.

Egyéni stílusának jegyei szépen megfigyelhetők a gimnáziumon is: az egész épületet téglával borítja – csak az ablakok körül alkalmazott műkövet; a rendkívül hosszú homlokzat és a szűk ablakok pedig várszerű megjelenést kölcsönöznek az épületnek. Az ablakok tervezésénél igazán változatos formákat alkalmazott: a félköríves, enyhe csücsíves, szegmensíves és egyenes záródású ablakokat helyenként még ikerablakokká is szervezte. A változatosság az alsó két szinten a legszembetűnőbb, a harmadik szinten – melyet övpárkánnyal el is választ az alatta lévőktől – már csak egyenes záródású ablakok nyílnak kettes, illetve hármas csoportokban. A gimnázium délkeleti sarkát rövid síkkal

részútosan levágta, ide került a főbejárat – a gyönyörű, szecessziós veretekkel díszített kapu mögött pedig egy sokszögű előcsarnok nyílik. Az épület meredek tetőzete összhangban áll a homlokzattal: a várszerű jelleget erősítik – pártázatra emlékeztetnek – a szabályos rendben nyíló háromszögű, apró manzárdablakok. A hosszanti homlokzatot két oldalról lezáró, enyhe kiülésű, hegyes oromzatban végződő rizalitok pedig, mintha őrtornyokat idéznének – ezeket a homlokzatra merőleges irányú, konvex nyeregű fedő, melyből magasra törő csücsű díszek indulnak ki. A rövid, részútos főhomlokzatot magasra nyúló, toronysisakszerű tető koronázza, ami a középkori kaputornyokra emlékeztet – ez egyszerre idézi a középkori várakat, valamint hangsúlyozza a bejárati funkciót.

A gimnázium várszerű hatását hangsúlyozza még az elhelyezkedése is: közvetlenül az árvízvédelmi kőfal mögött emelkedik – ami valójában téglából és nem kőből épült, de így is beillene várfalnak. A „kőfal” és az épület pedig anyagát és színét tekintve is összhangban állnak egymással.

Sándy építészeti stílusa és roppant precíz személyisége elnyerte mind Szeremlei, mind a városvezetés tetszését, így a következő években öt további épület tervének elkészítésével bízták meg.

Bodó Péter

Református Főgimnázium
(f. NLVK gyűjteménye)

LEXIKON

Füstös Zoltán

Festőművész

(Balatonlelle, 1910. május 10. -
Hmvhely, 1975. március 30.)

1931-ben diplomázott a Képzőművészeti Főiskolán. Hódmezővásárhelyen 1947-ben telepedett le. Szakkörvezetőként adta át tudását a fiataloknak. Jeles növendékei között tartjuk számon Erdős Pétert, Fejér Csabát, Fodor Józsefet és Hézső Ferencet.

Alkotásai az alföldi realista művészet stílusában születtek, a vásárhelyi tájat vagy a hétköznapi tárgyakat megörökítve. Számos díszletet festett a helyi színházi előadásokhoz, melyeket ugyanolyan művészi odaadással alkotott, mint bármely más festményét.

Gyűjtötte a vásárhelyi fazekas tárgyakat, ő maga is szívesen festette őket.

A Mártélyi Ifjúsági Képzőművészeti Tábor, – Szabadiskola – elődjét Fodor Józseffel ők alapították.

Forrás: Hódmezővásárhelyi életrajzi lexikon. Szerk.: Kőszegfalvi Ferenc és Borus Gábor. Szeged, Bába K., 2002. 75 p.

SZUBJEKTÍV REFLEXIÓK FÜSTÖS ZOLTÁN RÓL — A MESTERRŐL, ÉS ATYAI JÓ BARÁTRÓL —

Hézső Ferenc, Füstös Zoltán, Fodor József és Almásy Gyula festőművészek

Füstös Zoltán festőművészhez, Zoli bácsihoz, a háború utáni inséges években, 1949-ben a sorsomat vezérlő akarat jóvoltából Antal Imre kedves rajztanárom vitt el. Őt érdekelte, hogy egy művész mondjon véleményt arról, tehetséges-e ez a városszéli gyerek. Rajzaimat átlapozva ragyogó szemekkel, fejemet simogatva buzdított kitarító, szorgos munkára és a természetutáni megfigyelések fontosságára. Felajánlotta a lehetőséget, járjak az általa a lakásán vezetett rajztanfolyamra. Örömmel fogadtam a szíves ajánlatot, de a szűkös anyagi körülmények a családban erre nem adtak felhatalmazást.

A következő érdemi találkozásra 1952-ben került sor: mint elsős gimnazista Erdős Péterrel a Művelődési-Ház Képzőművészeti Körébe jelentkeztünk munkára. Zoli bácsi megnyerő modorával és segítőkész szakmai korrektségével gyorsan belopta magát a szívembe. A hivatalos találkozásokon túl is elmélyült a kapcsolatunk. A családi hangulatú Kinizsi utcai lakásba tett gyakori látogatásaim révén bekerültem egy sajátos hangulatú szellemi körbe. „Bözse néne”, Zoli bácsi feleségének anyáskodó szeretetét élvezve, családtagként vettem részt a mindennapok történéseiben. A lakás szinte klubként működött. Egymást váltva adtuk át a helyet az aprósüteményekkel megterített asztal körül. A napi politika és a művészeti élet kérdéseiről folytak a beszélgetések.

1956-ban az érettségi után felvételiztem Budapesten a Képzőművészeti Főiskolára, sikertelenül. Engem is bántott

a felvételi eredménytelensége, de Zoli bácsi feleségével együtt szinte napokig kesergett a történetek miatt. A nehéz helyzetben a megoldást is Ő találta meg. Ebben az évben Vásárhelyen, a Játékszín keretein belül megalakult egy színházi társulat. Első produkcióként a Csárdás Királynő-t tűzték műsorra. A díszletek elkészítéséhez Zoli bácsival ketten fogtunk hozzá. Nagy lelkesedéssel festettük a nyári hőségben kint, az udvaron a nagyméretű vásznakot, díszleteket. Két produkcióhoz készítettünk díszleteket, de a légkörben már ott vibrált a társadalmi változás feszültsége. A forradalom és az utána következő események elsöpörték ezt a vállalkozást. Fájtlaltuk a szép feladatok elvesztését. Felocsúdvá, közös erővel kezdtünk készülni a következő felvételre, még kitartóbb szorgalommal. Felvettek. Budapesten a forradalom után a főiskolai hallgatók körében kemény politikai viták zajlottak a forradalmi események értékeléséről. Számomra is sok lezáratlan kérdés maradt, miután kollégistaként szembesültem a konkrét történésekkel. Hazatérve első dolgom volt mindig Zoli bácsiékot meglátogatni. Ezek a találkozások a művészeti kérdések mellett gyakran politikai csatározásokkal telítődtek. A bensőséges kapcsolat okán engem barátként kezeltek, és azt is tudtam, hogy Zoli bácsi, mint háborús bűnös Budapestről kitértve él Vásárhelyen, és hogy azokat a világnézeti eszményeit, amelyek miatt ide kényszerült, eddig soha nem adta fel. Ezek ismeretében vitáink tartalmáról részről semmi nem jutott túl a lakás falain, hiszen ezek

vérmérsékletünknek megfelelő családi pengeváltások voltak. Emlékeim birtokában most, ötven év után, fájdalom tudni, ami napfényre került. A baráti körben sajnos volt egy olyan tiszteletre méltó, szimpatikus ember, aki jelentéseivel továbbvitte azt az őszinte és kendőzetlen eszmecsereit, ami ebben a szellemi körben, egymás nézeteinek tiszteletben tartásával, elfogadott volt. Akkor a politikai gépezetben minden óramű pontossággal működött. Ennek következtében, mint aki politikailag gyanús, csak alkalmi moziplakátfestésből tudta fedezni megélhetésük költségeit.

Művészi megítélésében számomra nagyszerű példát mutatott egy epizód. Még mint festőnövendék ismét ellátogattam hozzájuk, és nagy lelkesedéssel rakta elém legújabb munkáit. Arcán láttam, hogy nagyon számít a véleményemre. Meglepetésemre: Modigliani, Bonnar és Klee huszadik századi modern művészek stílusában fogalmazott, tiszta csengésű, kisméretű képeket láttam. Ez meglepetésként hatott, hiszen — Rudnay növendékként — korábban a barna színnek büvöletében alkotott. Őszinte örömmel tudtam dicsérni festészetében ezt a váltást, mert több mint ötven évesen olyan stílusváltást tudott végrehajtani, ami a nála jóval fiatalabb számára is jelentős szellemi kalandnak számított. A későbbiekben javult körülötte a légkör a társadalmi megítélésben, és mint megyei szakköri referens, fiatalos hévvel segítette a megye szakköri mozgalmát.

Miután festőként és tanárként diplomát szereztem, mint tanítványától elvárta, hogy nyomdokaiba lépve vegyem át a stafétát a szakköri mozgalom, a tanári munka és a népművelési feladatok területén a művészi alkotómunkával párhuzamosan. Ez természetesen követendő példa volt számomra. Embersége, pedagógiai érzékenysége, segítőkészsége folytán, úgy tűnik, jelentősebbet alkotott, mint művészeti munkásságával. Számos tehetséget gondozott, csiszolt és nevelt, akik Őt példaként említve tehetnek azért, hogy a múltó idő ne mossa bele alakját a feledés homályába. Számunkra örökre Zoli bácsi marad: tisztán, függetlenül minden ráaggatott bélyegtől és gyanúsítástól, az az ember, akit a történelmi események és a politikai körülmények sajátos élethelyzetbe sodortak. Az elszámolásnál a mérleg mégiscsak az ő javára billen. Emléke előtt tisztelegve, bízom, hogy alakja nem halványul.

Kép és szöveg: Hézső Ferenc

A SPORTÁGALAPÍTÓ

— Beszélgetés Nagyillés Mihály nyugalmazott iskolaigazgatóval —

Nagyillés Mihály (képünkön) kémia-fizika szakos tanár 1957-ben került a Közgazdasági Technikumba (ma Eötvös József Szakközépiskola). 1966-ban igazgatónak nevezték ki, ezt a tisztséget 1995-ig töltötte be. Szeptember 5-én ünnepli 75. születésnapját. Edzői munkájáról és kedvenc sportjáról kérdezte egykori kollégája.

A tájékozdási futás, röviden tájfutás, nem tartozik a legismertebb sportágak közé, pedig a Balogh Imsi Sportközpont előtt egy emlékkő hirdeti az indulást.

A Balogh Imsi Sportközpont előtt köbe van vésvé, hogy 50 évvel ezelőtt (1958–2008) a Közgazdasági Technikum akkori igazgatójának támogatásával, diákjainak aktív részvételével létrejött a szervezett természetjárás városunkban. A dolog érdekessége, hogy Balogh Imre az 1958 februárjában megalakult Csongrád Megyei Természetbarát Szövetség alapító tagja volt.

- Én 1957 őszén kezdtem tanítani a Közgében. A megyei szövetség megalakulásáig csak egy-két kisebb osztálykirándulás volt a nevem mellett, így érthető a neves sportvezető – testnevelő tanárom – részvétele az alapító tagok

között. Az új sportág létrejötte – bár túrázó hagyománnyal a Bethlen is rendelkezett Rosztóczy Ernő kollégám vezetésével – a közgés diákok és tanárok aktív közreműködésének köszönhető. Az emlékkő tehát jó helyre került.

- Melyik a fontosab: a tájékozdás vagy a futás?

- A sportág nevében benne van a lényeg. Először gondolkodni, gyorsan, majd futni jó beosztással, ahogy a kondíciód engedi. Mit jelent az, hogy gondolkodni? Térkép alapján jól megválasztani az útvonalat, annak érdekében, hogy minél rövidebb idő alatt teljesítsd a pontok közötti távolságot, és az ellenőrző pontok mindegyikénél igazold jelenlétedet. Az útvonal megválasztásánál nem nyerő a legrövidebb út, az egyenes, mert belemehetsz egy bozótosba, és a közepén már tudni fogod a rövidebb és a hamarabb közti összefüggést, de akkor már késő. A tapasztalat a következő versenyen hasznosul. A térkép-olvasás pontosságát, az útvonal gyors megállapítását, megtanulása, a tájékozdási segédpontok helyes kiválasztása, mind előfeltétele annak, hogy gyorsan és pontosan, felesleges futások nélkül teljesítsd a távot. Egyszer Bán Sándor fél órával verte meg a magyar maratoni futóbajnokot, mert először tájékozódott (gondolkodott), aztán futott.

- Mitől szép ez a sportág?

- Az erdő a mi sportpályánk – nyilatkozta egyszer dr. Tóth Imre, a sportág megyei elindítója, fejlesztője, összetartója. Való igaz ez még akkor is, ha ma már a versenyek egy részét városokban, parkokban rendezik. Ez nem baj, mert a sportág megismertetését szolgálja. A szabadban való mozgás az egészség megőrzését, a természet megismerését segíti. „Oh természet, oh dicső természet! Mely nyelv merne versenyezni véled?” – írta Petőfi. Aki már és aki még járni tud, az itt sportolhat, a természetben mindenki megtalálja a neki megfelelő színvonalú versenyt. Mivel a versenyeket mindig más és más tájakon rendezik, az utazás, a tájak és a környezet megismerése egyben a honismeret gyarapítását is segíti.

- Magyarországon már 1925-ben rendeztek versenyt. Vásárhelyen mikor?

- Az 1950-es években a versenyek a természetjáróknál ma is művelt túrav versenyekre hasonlítottak. A megyei szövetség és a szakosztály megalakulása után, 1959. május 8-án rendeztük a Győzelem Napja Kupát Király Dezső versenybíró vezetésével. Ez a verseny a mai Vásárhelyi Kupa jogelődje. Akkor térképünk még nem volt, az útvonalat leírásos formában, irányszövegek megadásával kapták meg a versenyzők. Az időt is figyelni kellett, mert az időmérő állomásra csak a megadott szintidőben érkezhettek a csapatok. Ezt nemsokára törölték a versenyszabályzatból, csak a pontosság és a versenyidő számított az eredménybe és számít ma is. Természetesen az elmúlt évtizedekben mind technikailag, mind felkészülésben óriási fejlődés történt. Ma már sokszor másodpercek döntenek el a sorrendet.

- Edzőként kik voltak az első versenyzőid?

- Az első csapatversenyen a Közgét Gyovai Piroška, Nagy Rébék Mária, Csák Katalin, Torda Pilisi Csilla, Varga Margit, Hős Nagy Margit és Ágoston Ilona, Nagy Judit, Dós Katalin, Kiss György, Nahóczki Endre, Szőke Imre képviselték 1959 tavaszán. Közülük Csák Katalin, Nagy Rébék Mária és Kiss György több évig versenyzett. Nagy Rébék Mária 1962-ben részt vett az első országos női bajnokságon Tardonán, 1964-ben a Városi Szövetség elnöke lett. A teljesség igénye nélkül versenyzőim voltak: Simon Éva, Tóth Zsuzsa, Szilágyi Sándor (1963-ban érettségizett), Jaksa Zsuzsa, Rózsa Zsuzsa, Duránszki József, Papp György (1964-ben a két fiú először nyert nemzetközi versenyt Salgótarjánban), Gulyás Éva, Major Ilona, Pál Gyula, C. Nagy Sándor (1965), Gémes Zsuzsa, Csengeri Piroška, Baranyai Antal, Molnár Sándor, Török József, Herczegh László (1966), Farkas Katalin, Kiss Magdolna, Bíró Sándor, Dabis László (1967), Tarnai Irén, Gila Antal (1968), Makó Katalin, Rostás Irén, Herczegh Magdolna, Farkas Dezső, Kiss László (1969), Balog Sámuel, (1970) és sokan

- Mit adott Vásárhely a magyar tájékozódási futásnak?

- Adott világbajnoki bronzérmest Rostás Irén személyében (1976), aki többszörös magyar bajnok és Hungária Kupa győztes, több nemzetközi verseny aranyérmese. Adott magyar bajnokot (Herczeg Magdolna), főiskolai válogatottat (Forrai Gábor). Adott ifjúsági csapat- és váltóbajnokokat, valamint számtalan dobogós helyezést. Adott sok-sok első osztályú versenyzőt Baranyai Antallal kezdve. Adott az Európa Bajnokságra készülő magyar ifjúsági válogatottnak három vásárhelyi futót (Forrai Gábor, Forrai Miklós, Vörös Endre). Adott válogatott kerettagokat. 1994-ben az országos csapatbajnokságot a HTC tájékozódási futói nyerték.

Rostás Irén, aki ma a HTC elnöke, az utóbbi években is

További jó egészséget és tartalmas, szép éveket kívánunk!

Kép és szöveg: Kovács István

A képeken:

- ♦1959. Természetjárás, Indulás a vöröskői túrára
- ♦1970. Országos bajnokság.
Balról jobbra: Rostás Irén, Farkas Katalin, Csorja Ida, Bacsa Sarolta
- ♦2008. A HTC versenyzői a Bakonyban
- ♦2008.11.30. Az emlékkő avatása

mások. Edzőként kiemelem Csorja Idát és Bán Sándort. Mindketten fontos szerepet vállaltak a tömegsport és a magyar, illetve a nemzetközi szintű minőségi versenysport elérésében és fenntartásában.

- Milyen szakosztályok alakultak az elmúlt fél évszázad alatt?

- A Közgében, a Kossuthban (Sinkó Ferenc) és a Bethlenben (Márok István) voltak iskolai szakosztályok. A városi egyesületek közül a Spartacus, MEDOSZ, Textil, Hódgép, Metripond és a Porcelán, majd ezek jogutódja, a Hódmezővásárhelyi Városi SE (HVSE), valamint az ABS SE működtetett szakosztályokat. Az 1990-es években alakult meg a ma is létező Hódmezővásárhelyi Tájfutó Club, a HTC.

több országos bajnoki címet nyert, például a hosszútávú szenior országos bajnokságot. Sportolóink megmutatták a sportág hazai művelőinek és sportvezetőinek, hogy kelő szorgalommal, kitartással, a sportág változásaihoz való gyors alkalmazkodással fel tudják venni a versenyt az ország jobb adottságokkal rendelkező klubjaival, sőt az élen is tudnak végezni.

- Mivel töltöd nyugdijas éveidet? Tájfutással?

- Az igazgatói munkát és az edzői tevékenységet nem lehetett összeegyeztetni, ezért a szakmai munkát Csorja Ida és Bán Sándor folytatta. Ezzel szinte egy időben alakult egy szabadidős kosárcsapat, amely negyven évig élt. Itt kosaraztam, amíg létezett. Miután még járni tudok, meglehet, hogy visszatérek a tájfutáshoz. Egy biztos: unatkozni nem unatkozom.

TÖRTÉNETTUDOMÁNYI TALÁLKOZÓ

Július 10. és 18. között immár harmadik alkalommal tartotta meg nyári Történettudományi Találkozóját a Vásárhelyi Történelmi Kör. A rendezvényt Berecz János a Bethlen Gábor Református Gimnázium igazgatóhelyettese, önkormányzati képviselő nyitotta meg. A konferencia célja a régióban való hagyományteremtés mellett az volt, hogy egy fórumon belül kapjanak helyet a történettudomány és társtudományai: a régészet, a nyelvészet, művészettörténet. A szervezők szándékainak megfelelően az előadók megoszthatták újabb kutatási eredményeiket a szakmai és a nemzeti múltjuk iránt elkötelezett közönséggel. Az Emlékpont Múzeum konferenciatermében a kilenc nap alatt 67 előadó és szereplő közreműködésével 74 előadás és verses beköszöntő hangzott el. A program Daubner György: A hunok titkos története című filmjével kezdődött, amelynek a nyitónapon volt egyben a magyarországi ősbemutatója is. A találkozó előadásainak tematikája az ókortól kezdve a legújabb kort is magában foglalta. A konferencián hódmezővásárhelyi fiatal történészek is előadást tartottak. Bán András, Palotás György, Palotás Zsolt, Nagy Gyöngyi. Dr. Szabó Pál (Szegedi Tudományegyetem) pedig az 1440. évi nándorfehérvári török ostromot ismertette a közönséggel. Az Emlékpont munkatársai közül Vincze Gábor, Mészáros Tamás, Szabóné Sass Szilvia a közelmúlt eseményeit mutatták be. A találkozón ebben az évben is részt vett Mihály Árpád szobrászművész, aki pályatársa, Kothay Nándor szobrászművész művészetét mutatta be. A konferencia szakmai színvonalát jelezte, hogy több hazai egyetemi oktató is előadást tartott. Dr. Révész László (Szegedi Tudományegyetem) a honfoglalás kori magyar művészetet és értelmezésének lehetőségeit, kutatástör-

ténetét ismertette. Dr. J. Újváry Zsuzsanna (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) a török-magyar mindennapi együttélés problémáit ábrázolta a drinápolyi békét követő esztendőkből. Prof. Dr. Font Márta akadémikus (Pécsi Tudományegyetem) a 600 évvel ezelőtti grünwaldi csata előzményeit, menetét és következményeit ismertette. Dr. Szádeczky-Kardoss Irma jogtörténész az idén Magyarországon bemutatott Báthory-film kapcsán ismertette kutatásait, valamint Báthory Erzsébet és Thurzó György nádor szlovák megítélésének módosulását. Nagy érdeklődés kísérte a szegedi helytörténész, Forró Lajos előadását, aki a délvideki magyarellenes atrocitásokra hívta fel a figyelmet, Magyarkanizsa, Adorján és Martonos 1944-45 között meggyilkolt magyar áldozataira emlékezve. Szekeres Imre Gyula megrázó visszaemlékezésében mondta el nyolc évi szenvedését a Szovjetunió vorkutai lágerében. A találkozó lengyel előadója, dr. Konrad Sutarski költő filmvetítéssel összekapcsolt előadása a katyn-i mészárlást ismertette. A szervezők közül Dani D. Pál a magyar őstörténet kutatásainak nehézségeiről beszélt. Pintér István az 1916. évi dél-tiroli áttörésről tartott előadást.

A találkozó napjainak az irodalom és a zene is részét képezte. Folyóiratunkat, a Vásárhelyi Látóhatár első számát Fuchsné Benák Katalin főszerkesztő mutatta be, kiemelve a lap nyitottságát a fiatal helyi tehetségek felé, valamint a helyi művészeti értékek fontosságát és a lap hasábjain való közzétételét. A találkozó hétfői „szabad napján” irodalmi műsor keretében az Árpád-utcai Tájházból Hetényi György, Szefer Ferenc, dr. Szabó Pál a verseiből olvasott fel és Juhász Erika énekelt. A programot a Hunyadi-kori hagyományörzők harci bemutatója, tánc és női viselet színesítette.

Szabó Pál

VÁSÁRHELYI ÜZENET

Ocsosvsky László lírai hangvételű festményeiből nyílt kiállítás április 1-jén a budapesti Eötvös Könyvtárban. *Mit fest ez az erdélyi gyökerű alkotó?* Merül fel a kérdés. „Mindent, amiben örömet leli, amiben megtalálja a szépet” mondotta megnyitó beszédében Fehér József író, költő, a Kárász József Alapítvány elnöke. A szépséget és a harmóniát, képeinek gondos „megkomponálásával”, kellemes pasztell színeivel éri el. Festményeiről békés derű és meghittség árad. Életművére, festményeire, írásaira a sokrétűség a jellemző; irt novellát, verset, esszét, regényt, drámát, hangjátékot. Az irodalmi délutánon Fehér József verseit is bemutatták, melyeket Siklósi Edit zenésített meg. Lakatos Betti előadásában angolul hangzott el az *Elmúlt a nyár, Szerelmed már csak emlék* és a *Ne menekülj előlem!* című dalok, míg magyarul Szemerédi Betti csodálatos hangján. Ezek közül két dal egy ausztrál filmben is elhangzik majd. Fehér József bemutatta Kárász József munkásságát, szellemi örökségét ápoló alapítvány tevékenységét.

Szeptember 18-án az óbudai Kélli Vendéglőben — Krúdy Gyula törzshelyén — a Krúdy Irodalmi Kör tagsága előtt mutatkoznak be.

Október 4-5-én a Magyar Kultúra Lovagrenddel és a Krúdy Gyula Irodalmi Körrel közösen az Európa Kultúra Napokon Óföldéakon, Algyőn, Mártélyon és Székkutatason tartanak közös rendezvényt.

Október 21-én a pestlőrinci Zilahi Kávéházban mutatkoznak be.

Tudósítónktól

DÁTUMBÖNGÉSZŐ

AUGUSZTUS

1. 1898 **Díszelőadás** keretében mutatják be a Nyári Színkörben Tóth Ede *Tolonc* című színművét, amelyben Jászai Mari is fellép.

5. 1722 **Gróf Károlyi Sándor Schlick Lipóttól** megvásárolja a vásárhelyi uradalmat.

7. 1910 Vásárhelyen megszületik **Elkán László (Lucien Hervé)** fotóművész, műgyűjtő.

13. 1897 Rákosszentmihályon megszületik **Péczy Attila** orvos, népzene gyűjtő, muzeológus, mineralógus. 1930-tól 1948-ig orvos Vásárhelyen. Az 1930-as években Bartók Béla megbízásából Zala és Csongrád megyékben népdalokat gyűjt. Németh László *Égető Eszter* című regényében róla mintázza Gulácsy alakját.

SZEPTEMBER

1. 1903 Vásárhelyen megszületik **Hamza Dezső Ákos** filmrendező, festőművész. Többek között a *Gyurkovics fiúk*, a *Külvárosi őrszoba* és az *Egy szoknya, egy nadrág* című filmek rendezője. 1956-tól Braziliában él, főleg festéssel foglalkozik. 1989-ben hazatér, és Jászberényben telepedik le, ahol 1995-ben nyílik meg állandó múzeuma.

16. 1866 Vásárhelyen megszületik **Koncz Pál** építőmester. Többek között ő vezeti az újvárosi templom, a Zárda és az egykori Keleti-ház építését.

24. 1908 Szentesen megszületik **Mátyás Sándor** tanár, műfordító. 1933 és 1948 között a Bethlen Gábor Református Gimnázium tanára. Németh László *Égető Eszter* című regényében róla mintázza Bozsó alakját.

28. 1872 Vásárhelyen megszületik **Halasy Mihály** papucsmester. A Halasitelep (később Kertváros) névadója. A mai Nagy András János, a Nap és a Rezeda utcák területén lévő birtokát osztja fel, az első lakóházak az 1930-as évek végén épülnek.

Összeállította: Kovács István

KITÜNTETETTJEINK - II. RÉSZ

Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzatának elismeréseként 2010. március 15-én az Ünnepi Díszközgyűlésén kitüntetések adományozott. Kitüntetettjeinknek gratulálunk!

A
„Pro Urbe”
kitüntetés díjazottja

Dr. Hampel Tamás
jogász, ingatlanforgalmi szakértő

1954-ben, Szegeden született, ahol tanulmányait is végezte. Több alkalommal vett részt hazai és külföldi posztgraduális képzéseken. 1980-ban került Hódmezővásárhelyre. Felesége Bánfi Ildikó középiskolai nyelvtanár, fia Tamás jogász.

1992-től az általa alapított cég ügyvezető igazgatójaként országos ingatlanértékelési, közvetítési, hasznosítási és tanácsadói, továbbá vállalkozásfejlesztő szolgáltatásokat nyújtó tevékenységet folytat, nemzetközi kapcsolatokat is fenntartva.

Kutatási és szakmai érdeklődési területe főként a makrogazdaság teljesítményére ható tényezők vizsgálata, a gazdasági hatékonyságot befolyásoló módszerek tanulmányozása. 2000-től a hódmezővásárhelyi városi kamarai szervezet elnöke. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara védjegyszakértője, az Európai Felsőszintű Ingatlanszakmai Minősítés Szervezetének elnökségi tagja. 2002-től a Hódmezővásárhelyi Gazdasági Szenátus tagja.

A
„Signum Urbis Honorantis”
kitüntetés díjazottja

Sárosi Mihályné
hímző, népi iparművész

1927. május 27-én született. A polgári leányiskolában, rajz- és kézimunkaórákban tanultak kézimunkázni, melyet itt szeretett meg.

1953-ban ismerkedett meg a vásárhelyi hímzéssel. Jó rajzkészsége és érdeklődése segítette abban, hogy a régi, eredeti mintákat, motívumokat hitelesen meg tudta őrizni.

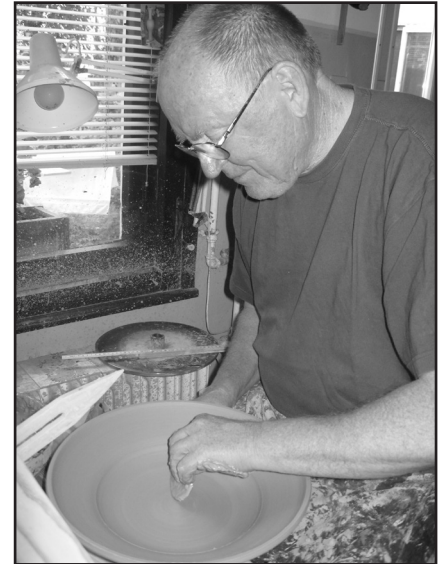
A Háziipari Szövetkezetek Országos Szövetsége Népművészeti Osztálya felkérte, hogy az eredeti mintákról új tervezéseket készítsen, melyet országos szinten zsűriztek.

Tervezése elismeréseként 1956-ban kapta meg a *népi iparművész* címet.

A mezőkövesdi Kis-Jankó Bori Emlekére országos pályázaton a *Templomcífrás* terítője nyerte el a Nívó-díjat.

1959-től került a vásárhelyi Háziipari Szövetkezet benti állományába, ahol részlegvezetőként dolgozott.

1967-ben vehette át a *Népművészet Mestere* címet, később a Szocialista Kultúráért Díjat.

A
„Signum Urbis Honorantis”
kitüntetés díjazottja

Szénási János
fazekas, a Népművészet Mestere

1958-ban, az országszerte ismert Majolikában tanult, ahol a fiatal tehetségek a fazekas mesterség alapjaival ismerkedhettek meg.

A Budapesti Építőanyagipari Technikumban, tanulmányait befejezve technikus oklevelet szerzett. 1968-ban munkahelyet váltva az akkor épülő Alföldi Porcelángyárban kezdett dolgozni, az edénygyár korongos műhelyének művezetőjeként, 1980-ig. Ekkor váltotta ki az új életformát jelentő fazekas iparendélyt és lett vállalkozó. A hagyományos népi kerámia gyártását fontos feladatnak tartja, melyet a mindennapi piaci igénnyel igyekszik összehangba hozni.

Munkája tükrözi a megállapítást: a jó fazekas szobrász, festő, kémikus és fizikus is egyben.

Szívéhez legközelebbi a tabáni kerámia, melynek tiszta motívumkincsét igyekszik megőrizni, népszerűsíteni.

1990-ben lett *népi iparművész*.

2009. augusztus 20-án kapta meg a *Népművészet Mestere* címet.

A SZÉPSÉG AZ UTCÁN HEVER

„ha a fényképész visszatekint múltjára, újból és újból megerősödik abban a hitében, hogy minden, ami körülötte van, érdemes a megörökítésre”

(Lucien Hervé)

Hódmezővásárhelyen, 1910. augusztus 7-én született Elkán László, művésznevén Lucien Hervé fotóművész, kinek életútját Gáti György fotóművésszel idézzük fel. *Lucien Hervé 100* címmel nyílik kiállítás október 28-án (csütörtökön) Budapesten, a Szépművészeti Múzeumban Lucien Hervé születésének 100. évfordulója tiszteletére. A falon 100 fotót láthatnak Lucien Hervé alkotásaiból. A nagyszabású kiállítás kurátorai: Baki Péter és Gerbauer Imola. A Lucien Hervé életművét bemutató kiállítás 2010 január elejéig várja látogatóit.

Gáti György fotóművész

Gáti György 1954-ben, Budapesten született. Sajtófotográfusi pályája igen változatos, gyakornokként az *Új Tükör* folyóiratnál kezdett. Különböző folyóiratoknál volt fotóriporter, képszerkesztő, tudósító. 2001 óta független fotóművészként dolgozik. Több egyéni és csoportos kiállításon vett részt Budapesten, vidéken és külföldön egyaránt. Számos könyvillusztrációt és hanglezet borítót készített. Tagja a Magyar Fotóművészek Szövetségének, a MUOSZ-nak, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Fotóhónap 2004 kuratóriumának. Kiemelkedő fotóművészeti tevékenységéért 2009-ben kapta meg a Balogh Rudof-díjat.

Azt mondják, legtöbb fotós elmegy egy különleges helyre, egzotikus tájra, hogy elkészítse élete „nagy” fotóját. Róla meg azt állítják, lemegy az utcára, s a legyszerűbb dologban is képes meglátni a szépséget, s elkészíti belőle a „nagy” fotót. Mintha hasonlítana e momentumában Lucien Hervéhez.

2003-ban kapta meg az André Kertész ösztöndíjat, majd Párizsba utazik. Találkozik Lucien Hervével, több fotót készít róla, a környezetéről.

- Mi volt ez az ösztöndíj?

- Az ösztöndíj az NKA 2003. évi André Kertész ösztöndíja, amely a pályázatot elnyert fotográfusnak két hónapi párizsi tartózkodást biztosít, valamint egy kiállítást a Párizsi Magyar Intézetben és egyet

a budapesti Mai Manó Házban. Egy évvel korábban ismerkedtem össze Hervével egy - ha van ilyen - szerencsés véletlen folytán. Az ő javaslatát is mellékeltem a pályázati anyagom mellé, amely a *Lucien Hervé közvetlen és közvetett környezete* címet viselte.

- Milyen anyaggal tért haza?

- A két hónap nagyon változatos munkával telt. Egyrészt Hervék lakásában volt módom néhány napot tölteni és fotografálni - mialatt ők Elzászban nyaraltak. Így született meg az anyag „közvetlen” része. Másrészt, mint közvetett környezetet örökítettem meg Párizst. Olyan helyszíneket, amelyeket Hervé is fotografált, olyanokat, amelyek miatt Párizs - Párizs, (Eiffel-torony, Pont Neuf), és számomra érdekes szituációkat - felületeket - részleteket.

- Arra kérem, beszéljen Lucien Hervéről, az Önre gyakorolt hatásáról!

- Hervé rám gyakorolt hatása nagyon erős. Számos mai szempont alapján is korszerű fotográfusnak gondolom. A fényvel - árnyékkal, a formákkal, az arányokkal, a képszerkesztési eszközökkel való bánásmódja bámulatos.

Ösztönzés szóval nehéz is ezt jól szakva önteni. A képeiben egyszerűen lakik valami olyan plusz, talán amilyenbe Salieri beleörült Mozart zenéje hallatán. De őrzök konkrét, praktikus emléket is tőle. Mindmáig, ha a szememhez emelem a kamerát, eszembe jut a mondása, miszerint: *az egyik legfontosabb fotográfiai eszköz az olló*. És megpróbálom a képkeresőt is minél pontosabban ollóként használni, és már a felvétel pillanatában meghatározni a kép végleges határait.

Fényképészeti sokrétűsége is különlegessé teszi. Hiszen korántsem az a szigorú építészeti fotós volt, amelyet az *Építészet és fénykép* című könyve sugall a felületes olvasónak. Ugyanakkor az architektúrális fotográfiában elfoglalt helyét pontosan jelzi a két tény, hogy Le Corbusier öt választotta — életfogytigalán — épületei megörökítésére, valamint hogy a Getty gyűjtemény még Hervé életében ajánlatot és szert tett erre a teljes anyagra.

Megvallom azt is, hogy számos frissen elkészült képem kapcsán jöttem már rá arra, hogy Hervé ugyanezt az ötletet már jóval azelőtt megcsinálta, mielőtt én megszülettem.

- Milyennek látta földinket, Elkán

Lászlót, akiről oly büszkén szólunk idehaza.

- Hervét nem csupán a kora tette sugárzó bölcsésége. Képein látható páratlan arányérzéke, fekete fehérben is szín pompás gondolkodásmódja, ereje személyiségéből is áradt. A legfáradtabb pillanataiban is felélénkült, amikor hajdani birkózó mecseceiről beszélt, vagy a zene és a fotográfia kapcsolatát elemezte. Utolsó éveiben is element - kerekesszékkel - a New Morning klubba, Archie Sheppet hallgatni. Érdeklődése a művészet, és különösképpen a fiatal művészek iránt fokozott volt. Egy kedves, melegsívű, finom humorú, szerény embert ismertem meg benne, aki egyébként a huszadik század egyik jelentős fotográfiai nagysága volt.

- Az AK 12 Balassi Intézetben bemutatott kiállítás ezen út termése?

- A Balassi Intézet felkérte Szarka Klárát, hogy tizenkét év után szerkesszen egy összegző kiállítást az eddigi egytucatnyi André Kertész-ösztöndíjas munkáiból. Több szempontból is örömmre szolgált ez a megmutatkozási lehetőség. Egyrészt számos olyan kollégával állíthattam együtt ki, akiket igen nagyra tartok. Ugyanakkor 7 év késéssel, a Párizsi Magyar Intézet és a Mai Manó ház helyett először kerülhettek itt falra és váltak láthatóvá azok a képi emlékek, amelyek Lucien Hervé környezetéhez fűznek. Az anyag azóta megfordult Párizsban, Pozsonyban és Prágában, valamint több nyelven jelent meg a katalógusa is.

- A szakirodalom segítségével tekintsük át, honnan indult és hova érkezett Lucien Hervé.

Az Elkán család Hódmezővásárhelyen az Andrassy utca 8. szám alatt lakott.

Elkán László édesapja Elkán Lajos bőrnagykereskedő, városi tanácsos, aki korán meghalt. Édesanyja Ritscher Nelly, aki férje halála után a három gyermeket: Lászlót, Editet és Rudolfot egyedül nevelte föl.

A polgári értékek szerint, a viszonylag jó körülmények között élő család 1918-ban költözik Budapestre. Az anyát ekkor megválasztják a Háztulajdonosok Szövetsége főtítkárának. Az ifjú Elkán László életére kihatott a családi körülménye, s látva a társadalmi belüli rétegek közötti nagy különbségeket, korán lázadóvá lett. Zenét tanult, birkózott, közben Kassák Munka körébe járt.

SZABÓ PÁL

Kepler álma

Mottó:

„Mi nagyszerű kép tárult fel szememnek!”

(Madách Imre: Az ember tragédiája X. szín)

Palástodon túl, –láttam!–, Urániám:
 Nevemben indul csillagaid körül
 találni lakható planétát
 lencse-tükörrel az ürteleszkóp!

Egy óceányi mély Univerzumunk,
 s tudás-sziget csak benne, amit tudunk;
 az ismeretlen hajózva
 egyre növekszik e végtelen: part!

Maholnap is két szonda rovar-rover
 leszállt a Marson, nyújtva ki csápjait
 robotkarokkal, hat keréken,
 küld mifelénk panorama képet.

Tekintsd jövődet: Emberiség, a Föld
 kihál, megöljük kozmikus otthonunk;
 a Hold az új, a Mars, Titán vagy
 távoli Rendszereket keressünk?

Kevés e nyolc bolygó! A kilencedik
 talán¹ kövesse három egyenletem,
 de negyvenöt fok pályasíkján
 félezer év minekünk, mi ott: egy!

Keress ma társat, nézz fel az Ég felé!
 Jelekre vár vagy intelligenciát
 kutat tudós, kutat közember
 élet után a galaxisokban:

Terád találtam! –Kémlelem arcodat,
 de ismeretlen, mély, ragyogó szemed
 jelére vár e néma szempár
 egymaga: emberiség-magányban.

Kezem, kezéd közt csak nanométerek,
 atomnyi vonzás, mikrovilág-Remény;
 Urániám erőtlen: itt csak
 szem-sugarad szemeim lakója!

1.

Itt eredetileg a „Kevés kilenc bolygó, tizedik, lehet” sor szerepelt. 2006. augusztus 24-én a Nemzetközi Csillagászati Unió a Plutó bolygót visszaminősítette ún. törpebolygóvá. Így hivatalosan a Naprendszer bolygóinak száma nyolcra csökkent.

Tizenkilenc évesen Bécsbe ment közgazdaságot tanulni, azonban hamar rájött, hogy a művészet jobban érdekli. Így rajzot kezdett tanulni. Még 1929-ben Párizsba megy, ahol egy bankban kapott állást. A hamisságot látván kilépett, majd divattervezőként helyezkedett el. Közben bekapcsolódott a szakszervezeti mozgalomba.

Müller Miklós (orosházi születésű), aki szintén Budapestről került Párizsba, akkor már ismert fotós volt. A *Marianne Magazin*nál együtt kaptak megbízást. A falukutatás, szociófotók készítése Müller feladata volt, míg a kísérő szöveget Elkán László készítette hozzá. Ez a találkozás és a közös munka meghatározta az életét.

Müller Miklós a háború elől 1938-ban Algírba ment. Ez évben kapta meg Elkán László a francia állampolgárságot. Úgy dönt, hogy a közös munkát egyedül folytatja. A társától kapott géppel, Müller néven készítette riportjait, s egyre jobban megszerette a fotózást. Megismerkedett a szintén magyar származású Robert Capaval, André Kertésszel, akik nagy hatással voltak rá.

A háború alatt a *VU*, *Match* és *Picture Post*-nak készített fotókat. 1940-ben Dunkerquenél hadifogságba esett. 1941-ben sikerült megszöknie. Grenobleban, az ellenállásban kezdett festeni, majd képeit a Párizsi Őszi Szalonban és más helyeken is kiállították. Itt, az illegálisban vette föl a Lucien Hervé nevet, melyet élete végéig megtartott művész nevének, s e néven vált világhírű fotóművésszé. 1944-ben visszatért Párizsba, ahol festett és a *France L'Illustration*-nak készített politikamentes művészi fotókat, reklámgrafikákat.

1949-ben ismerkedett meg a modern építészet meghatározó egyéniségével, Le Corbusier-vel, kinek tizenhat évig volt a fotósa, s több mint 18 ezer fotót készített, elkötelezve magát az építész életművének képi újraértelmezésének. Ő dokumentálta a párizsi UNESCO székház építését is. A monumentális épületek részleteinek, a fény és árnyék fotósa, mindig csak az álta-

la fontosnak tartott részletekre koncentrált. Művészi ambícióinak felszínre hozásában felesége, Judith Hervé ösztönözte, aki jól látta Hervé zsenialitását. Több évtizeden át foglalkozott az Eiffel-torony fotózásával, a nehéz fémszerkezet és a toronyóriás légies könnyedségű kisugárzásával. Nagy hatással volt rá a XII. századi cisztercita, Thornet apátság fotózása, melyből album is készült Le Corbusier előszavával. A rendkívüli épületek fotózása mellett az egyszerű, hétköznapi emberek, apró, jelentéktelennek tűnő tárgyak is felkeltették érdeklődését. „*A szépség az utcán hever*” vallotta Hervé. Nem véletlenül, hiszen nála a semmi is jelentőssé vált.

Lucien Hervé világviszonylatban is elismert fotóművész. Számos kiállításán ismerkedhettek meg műveivel, a tárlatlátogató is tapasztalhatta, mennyire igaz az a megállapítás, hogy Lucien Hervé óta az épületfotózás egy teljesen új kategória, más dimenzióba helyezi azt.

Alkotói munkásságát széleskörű elismerés övezi. Lucien Hervé a Francia Becsületrend lovagja, a Párizs Fotó Nagydíj kitüntetettje. 1989-ben kapta meg a Magyar Népköztársaság Csillagrendje kitüntetést.

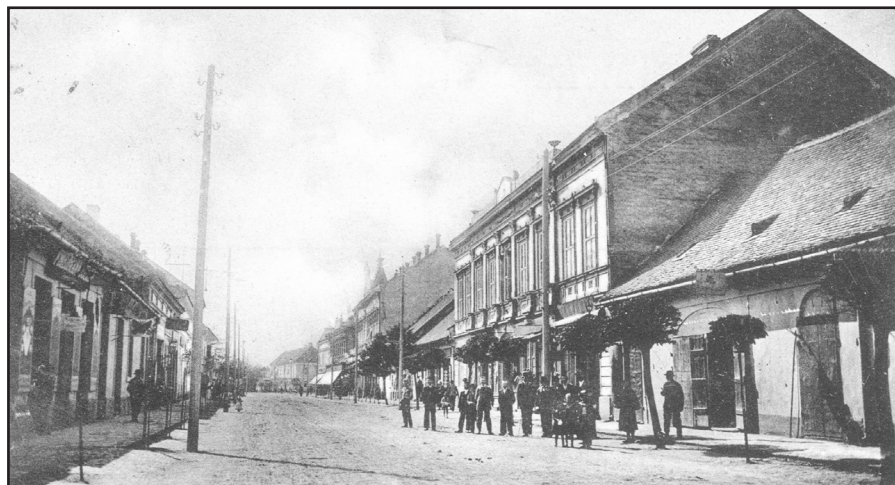
Fia Rodolf Hervé (1957-2000) szintén fotóművész, kivel közösen készítettek anyagot az Eiffel-toronyról. Közös kiállításukat Magyarországon is láthatták az érdeklődők Székesfehérváron és Hódmezővásárhelyen.

Rodolf Hervé interjú készített édesapjával, melyről Fekete Vali azt mondta: *rövid, összefogott válaszok jellemezték. Két művész, kiknek számára az alkotás az élet, az élet az alkotás.*

Lucien Hervé 2007. június 26-án, Párizsban hunyt el.

Köszönjük Gáti Györgynek, hogy együtt emlékezhettünk Lucien Hervére. Reméljük, hogy hamarosan találkozhatunk fotóival, melyek által bepillantást nyerhetünk képi világába.

Benák Katalin

Az Andrassy utca eleje (f. CsML Hódmezővásárhelyi Fióklevektára)

GONDOLATOK, EGY JÓ HELYRE KERÜLT SZOBORRÓL

Elképesztő belegendolni abba, hogy néhány élettelen anyagból miként lesz egy térben és időben magának helyet követelő, lélegző alkotás. Magát a folyamatot akár magától érthetőnek is vehetnénk. Álmodozz, tervezz, valósítsd meg... Voltaképpen minden adott. Van agyag, vannak mintázószerszámok. És hát ott az öntőde hátul a kertben. Sarokcsiszológép, hegesztőtrafó és cizellőműhely. Ilyen egyszerű. Talán csak az más, hogy most nem más szobrásznak öntjük fémbe az alkotását, hanem a saját, első köztéri munkánkat fogjuk az ötleteléstől az avatásig kivitelezni.

Minden szobrász valahol belül arról álmodozik, hogy egyszer majd lesz egy vagy több köztéri szobra. Bújja a neten a pályázatokat, és latolgat, hogy melyiken is kellene elindulnia. Persze mindegyiken kellene, hisz a megméretetés komoly jellem- és gondolkodásformáló dolog. Főként, ha kellő alapossággal készül rá, és miután kiszűrik nem hőzöng, hanem végiggondolja a lektori kritikát, tanul, változik és érik. Eddig négy pályázaton indultunk. Kettőről lemaradtunk, kényszerű költözés és új otthonkeresés miatt. Úgy gondoltuk, hogy amin indultunk, arra komolyan készültünk, igyekeztünk nem szokványos munkákat beadni. De látszott, hogy még nincs gyakorlatunk a szoborpályázatok terén. Első munkánk kiszűrése miatt csak álltunk és néztünk... Nem értettük... Hát nem látták meg benne AZT? Nem értették? Miért? Gondolom, minden kiesett szobrász illetően gondolkodik. Csak nemrég, a Wass-szobor lektorálásán kaptuk meg a rég áhított választ., amire már mi is rájöttünk. Jó, hogy nem nyertünk, mert nem is volt érdemes azt az általunk, és a zsűri által továbbra is értékes ötletet „elpuffogatni” oda és akkor... Tanultunk. A második pályázat megint meglődítette a képzeletünket. Tudta is, mert kiváló információs anyagot kaptunk a kiirótól. Megfogott egy mondat az anyagban, elindult a gondolat. Nem rossz irányban, csak hát kissé laposak voltunk. Fekvé 30 m2-es mélydombormű

egy fákkal körülvett parkban??? Nna erre nem gondoltunk. Pedig ott volt előttünk a feladat. Amikor bementünk leadni a makettet és megláttuk a többi szobrász, építész pályamunkáját, már tudtuk, hogy nekünk lőttek. Körbementünk a teremben, és ott volt a győztes munka az egyik asztalon. Legalábbis úgy láttuk, hogy annak KELL lennie a megvalósításra ajánlott pályaműnek. Zseniális volt. És persze az is nyert. És mi is nyertünk. Tapasztalatot. Váltottunk.

A harmadik pályázat nem ment egyszerűen. Addigra már tudtuk, a mi munkánkat választotta ki a zsűri a Wass szoborpályázaton. De itt, érdekes módon belementünk egy kissé erőltetett játékba. Ha figyeltünk volna a Wass-szobor lektori véleményezésére, ha TUDTUNK volna a sorok között olvasni, akkor nem ilyen munkával pályáztunk volna Szegeden. Mindjárt kettővel, — a kiírás megengedte — hozzáteszem; egyedülként, hisz a többi szobrász csak egy pályamunkát adott be. Nem figyeltünk, és nem is nyertünk. Érdekes volt látni a sok kis makettet, ahogy rogyasztották az asztalokat. Hát nem ugrott ki közülük a miénk, az biztos... Csak egy. És az is nyert. Hozzáteszem, szerintünk is megérdemelten. Az valahogy olyan „szobrászi” volt... Hogy megértünk volna? Azt, hogy az ember miként kezd neki egy pályázat szobrának, most már látjuk, mindig máshogy. A Wass-szobor is érdekesen indult. Adva volt egy olyan személy, aki igencsak megosztja a közvéleményt. Ráadásul nem is tudtam róla sokat. Anna családja annál többet; sok könyve sorjázott a polcokon. Hát elolvastam négyet-ötöt és kialakult egy kép bennem. Jó kép. Örültem neki, és elégedett voltam ezzel a képpel. Az adott volt, hogy ketten vagyunk, és az is, hogy nem akarunk „egynézetű” szobrot csinálni. Gyerekkorom óta zavart, hogy a legtöbb szobor voltaképpen hátat fordít nekem... Előlről az igen, de hátulról? Persze tudom, hogy nem oldható meg, és nem is kell mindig megoldani azt, hogy egy adott szobor

minden nézetből érdekes legyen. De könyörgöm, Michelangelo miért mintázott akkor a Dávid szobrára olyan izmokat, amik nem is léteznek az emberi testben? Mert körplasztikát akart, amit ha elkezdünk körbejárni, akkor mindig előbukkan rajta egy olyan részlet, ami az érdeklődésünket felkeltve továbbvisz, míg végül visszatérünk a „főnézetre”. Vagyis; az unalmas testrészleteket megtöltötte információval. Vagy vegyük a járda kontra úttest problémát. Mert szerintem komoly probléma. Az autósok huss, elhajtanak, és mit látnak? Egy hátat...Vagy a gyalogosoknak kell bemászniuk a gyepre, ha ugyan felkeltette az érdeklődésüket egy gránithasáb és egy bronzváll. Valahogy közelebb kellene hozni a köztéri szobrokat azokhoz, akiknek állították. Nem *play-art*-ra vagy interaktivitásra gondoltunk, hanem csak arra, hogy kicsit több érdeklődést váltson ki egy utcán, parkban vagy épületben álló nagypasztika, mint eddig, tisztelet a kivételnek! És persze, ne fordítson hátat senkinek! Így ki is osztottuk egymás között a feladatokat. Anna mintázza a portrét, és én a domborművet. A posztamens alakja és a negatív fülkék, amibe a bronzok kerülnek, gyorsan kialakult. Mindenképpen szerettünk volna aszimmetriát, de úgy, hogy ha megnézzük felülről, akkor mégiscsak van egy kemény szimmetriája. Az olyan „rendezett” képet mutat nem?

A zöld kő is adott volt, lévén az író és az erdő kapcsolata. A bronz is szebben mutat patinazöld háttér előtt.

Az íróról fellelhető fotók alapján kialakult egy elképzelés. Talán ilyen korából, amit a portrékn mutat, nem is volt előttünk fotó. Azért volt jó, hogy ismertük a könyvein keresztül, mert így voltaképp egy saját Wass-kép alakult ki bennünk. Ez hasznos volt, mert csak így sikerülhetett egy idős, megfáradt, de meg nem tört portrét mintázni. Olyat, ami kifejezi számunkra mindazt, amit beleláttunk a könyvein keresztül a személyiségébe...

Poós László

Impresszum:

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR • Helyismereti - Irodalmi - Művészeti folyóirat. 2010/2.szám.

Kiadja: Hód-Biotech Kft. Hód Kiadó, HDK 6800 Hódmezővásárhely, Andrásy út 1. IV/41. **Felelős kiadó:** Fuchsz Máté ügyvezető • **Szerkesztőség:** Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége 6800 Hódmezővásárhely, Andrásy út 1. IV/41. **E-mail:** benak.katalin@diplomakiado.hu. **Telefon:** + 36 20 280 2529. • **Főszerkesztő:** Benák Katalin. Helyismereti szerkesztő: Borus Gábor. Irodalmi szerkesztő: Simon Ferenc. Művészeti vezető: Hézső Ferenc. A szerkesztőség további tagjai: dr. Szabó Pál, Fülöpne Rákos Éva, Kovács István. Nyelvi lektorok: Petróczi Sándorné és dr. Lázárné Megyeri Zita. • **Nyomda:** Norma Nyomdász Kft., Hódmezővásárhely. • **Megjelenik:** negyedévente. • **Megrendelhető:** Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége 6800 Hódmezővásárhely, Andrásy út 1. IV/41. E-mail: benak.katalin@diplomakiado.hu. • Minden jog fenntartva. ©Vásárhelyi Látóhatár. • HU ISSN 2061-8182 • Kéziratot nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Az írások tartalmáért a szerző vállal felelősséget, melytől a folyóirat elhatárolódik. • Adatvédelmi nyilatkozatunk megtekinthető a www.diplomakiado.hu oldalon.

foto: HDK

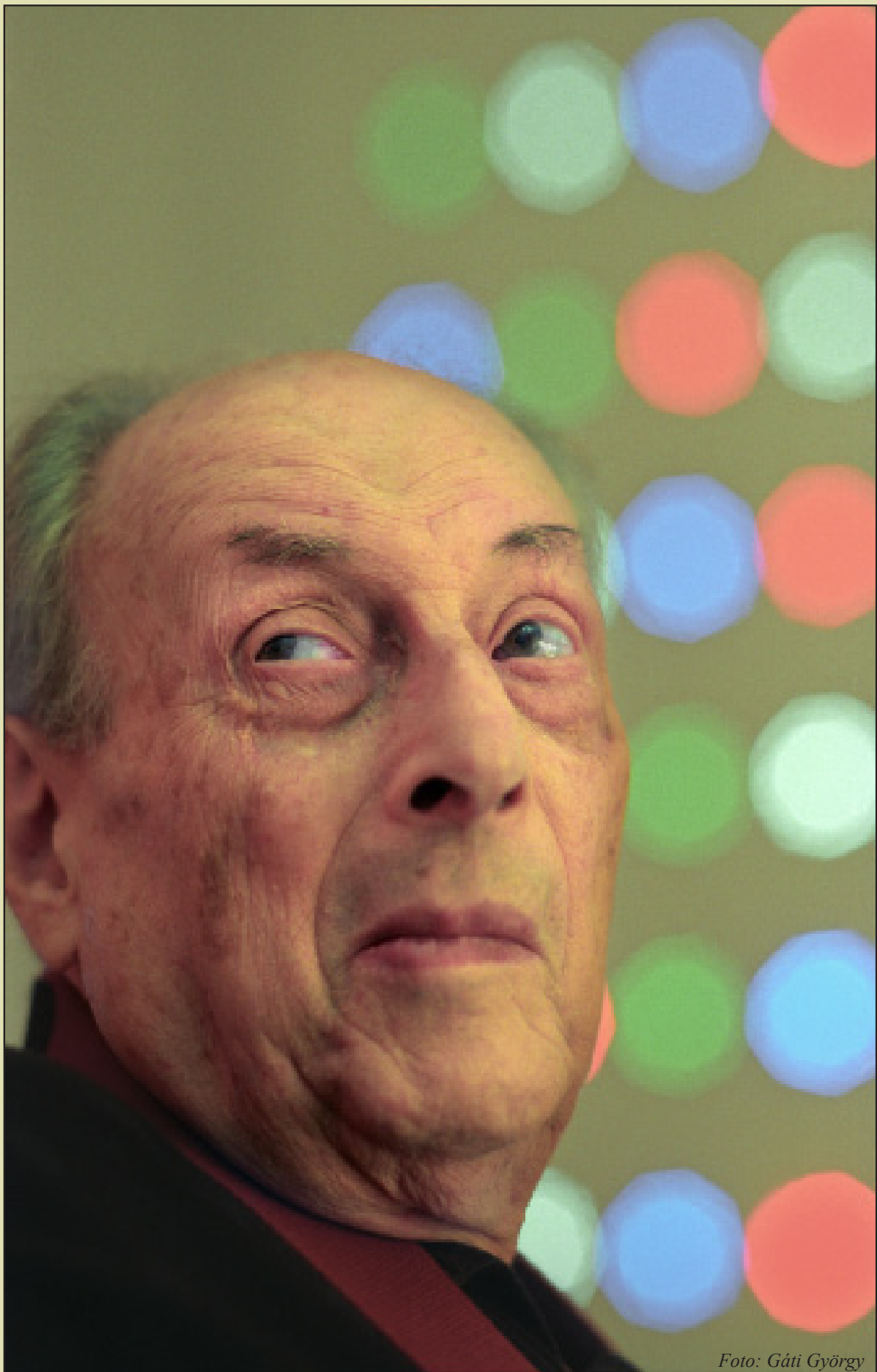
A dombormű pedig egy mese...
 Az Ő és az én mesém.
 Mese a hazáról, a gyökerekről.
 Az aranyló Napról, a patak csillámain.
 És a mohos makacs kövekről...

Poós László

WASS ALBERT

Tölgyesi Poós Anna és Poós László alkotása

2010. június 5-én avatták, a nevét viselő egyesület kezdeményezésére.

Foto: Gáti György

Lucien Hervé, született Elkán László
fotóművész

(Hódmezővásárhely, 1910. augusztus 7. – Párizs, 2007. június 26.)